

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 11-261м групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Новікова Оксана Володимирівна
Керівник к.пед.н., доцентка Гриценко І.В.
Рецензент к.пед.н., доцентка Кабельнікова Н.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій	8
1.1. Сутність понять «мотив», «мотивація», «мотивація учіння» в психолого-педагогічній літературі.....	8
1.2. Мотивація у структурі навчальної діяльності молодших школярів..	14
1.3. Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі початкової школи.....	19
РОЗДІЛ 2. Педагогічні умови формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій	23
2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій	23
2.2. Діагностика рівнів сформованості мотивації учіння молодших школярів.....	26
2.3. Експериментальна робота формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій.....	33
2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	48
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	61
Додаток А. Анкета для оцінки рівня шкільної мотивації	61
Додаток Б. Діагностика мотивації за тестом «Сходінка спонук».....	62
Додаток В. Методика «Виявлення мотивації учіння».....	63
Додаток Г. Конспект інтегрованого уроку з використанням ІКТ	64
Додаток Д. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	70

ВСТУП

Актуальність проблеми дослідження. Кардинальні зміни у освітній політиці України, що спрямовані на її інтегрування у світове освітнє товариство, визначили вимоги щодо високоосвіченої і висококультурної фахової особистості педагога, зокрема учителя початкових класів.

В умовах інформаційного суспільства з'являється нагальна потреба інформатизації освіти, метою якої є глобальна раціоналізація інтелектуальної діяльності шляхом долучення до нових інформаційних технологій, підвищення ефективності та якості підготовки фахівців з новим типом мислення, що відповідає вимогам сучасного суспільства. Відтак, модернізація вітчизняної педагогічної вищої освіти зумовлює збільшення ролі медіа-освітньої підготовки майбутніх вчителів початкових класів, що покликана проєктувати освітнє і навчальне середовище зі залученням сучасних інформаційних, комп'ютерних і педагогічних інновацій.

В умовах «Нової української школи» перед вчителем початкових класів постає якісно нове освітнє завдання – навчити молодших школярів орієнтуватися у інформаційно-освітньому середовищі, оперативно отримувати інформацію, опрацьовувати її і практично використовувати. Розв'язання цього завдання потребує від вчителів початкової ланки загальноосвітньої школи домогтися того, аби кожен урок сприяв формування мотивації учіння молодших школярів.

Значущість проблеми формування мотивації учіння молодших школярів окреслена у державних документах: Концепція Нової української школи, Закон «Про освіту» (2017), Державний стандарт початкової освіти (2018) тощо, де зазначається, що формування мотивації є потрібною умовою життєдіяльності людини і пріоритетним напрямом розвитку гармонійної особистості. Мотивація учіння відіграє важливу роль в становленні особистості, адже без неї неможлива ефективна навчальна діяльність і

розвиток здатності й потреби до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти.

Мотивація учіння була предметом досліджень таких педагогів, як Ю. Бабанський, М. Данилов, Б. Єсіпов, І. Лернер, М. Махмутов, В. Онищук, І. Підласий, О. Савченко, Л. Скаткін, І. Харламов, Г. Щукіна і ін. Актуальні проблеми мотивації учіння досліджували психологи М. Алексєєва, Л. Божович, А. Маркова, Н. Морозова, Л. Славіна, С. Рубінштейн, П. Якобсон і ін. Аналіз праць вчених дозволяє стверджувати, що мотивація – це спільна назва задля процесів, методів, засобів спонукання до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння навчального матеріалу.

Питанням формування мотивації учіння у молодшому шкільному віці присвятили свої праці М. Алексєєва, Л. Божович, Т. Грабовська, Н. Данилова, М. Дригус, С. Дрозденко, Л. Занков, Н. Зубалій, Є. Ільїн, В. Климчук, А. Маркова, Н. Пророк, Н. Сергєєва, О. Скрипченко, Г. Щукіна, М. Якобсон і ін. Ученими розкриті структурні, змістовні й динамічні характеристики мотивів навчання дітей молодшого шкільного віку, умови формування позитивної мотивації учнів.

Ключові проблеми інформатизації освіти як складової інформатизації суспільства, аналіз педагогічних можливостей інформатизації навчального процесу розкрито у працях В. Бикова, А. Верланя, Б. Гершунського, А. Гуржія, Ю. Дорошенка, А. Єршова, М. Жалдака, Ю. Жука, Р. Кларка, І. Костікової, О. Кузнецова, А. Лунячека, В. Мадзігона, Ю. Машбиця, В. Руденка, Л. Петухової, О. Співаковського, П. Старра та інших науковців. Науковий та методичний супровід запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес у початковій школі здійснювали А. Горячев, С. Колесніков, М. Левшин, Г. Ломаковська, Ю. Первін, Ф. Ривкінд, Й. Ривкінд, А. Семенов, Б. Хантер, В. Шевченко.

Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям учитель початкових класів долає обмеженість у навчальних матеріалах, дістає доступ

до словників й бібліотек. У цікавій, ігровій формі молодші школярі удосконалюють свої знання з навчальних предметів, розвивають комунікативні здібності, логічну пам'ять, творчу уяву, креативне мислення. Отже, потрібність удосконалення системи роботи з формування мотивації учіння молодших школярів засобами ІКТ зумовили вибір теми випускної роботи – *Формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Випускну роботу виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Мета роботи – теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити педагогічні умови формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Відповідно до мети роботи було поставлено такі ***завдання дослідження***:

1. Вивчити стан проблеми у педагогічній літературі і розкрити сутність Базових понять дослідження.

2. Визначити критерії, показники і рівні сформованості мотивації учіння молодших школярів.

3. Теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити педагогічні умови формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Об'єкт дослідження – процес формування мотивації учіння молодших школярів; ***предмет*** дослідження – педагогічні умови формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Гіпотеза дослідження: формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій буде ефективним за таких умов:

- формування у учнів уміння усвідомлювати свої мотиви в навчальній роботі;
- органічного включення інформаційно-комунікаційних технологій в структуру освітнього процесу;
- педагогічного керівництва учителем процесом формування позитивної мотивації засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- систематичного використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі початкової школи.

Методи дослідження. Задля досягнення мети і розв'язання поставлених задач дослідження використано такі методи:

- теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення, абстрагування);
- емпіричні (узагальнення педагогічного досвіду, спостереження, тестування, педагогічний експеримент);
- методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у отже, що: уточнено сутність поняття «мотивація учіння молодших школярів»; визначено критерії (наявність у учнів пізнавальних потреб, мотивів учіння, інтересу до навчання, пізнавальної активності, самостійності) і *рівні* сформованості мотивації учіння молодших школярів, а саме: *високий, достатній, середній і низький*; окремим рівнем було визначено *негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація*; теоретично обґрунтовані і експериментально перевірені педагогічні умови формування мотивації учіння молодших школярів засобами ІКТ.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані учителями-практиками у освітньому

процесі початкової школи, а так само в процесі підготовки майбутніх вчителів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання в професійній діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати проведеного дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету. За матеріалами дослідження підготовлено 2 статті в збірці наукових статей студентів педагогічного факультету Херсонського державного університету «Актуальні проблеми педагогіки дошкільної і початкової освіти».

Структура і обсяг випускної роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Сутність понять «мотив», «мотивація», «мотивація учіння» в психолого-педагогічній літературі

Проблема мотивації є вирішальною в психології навчання. Мотивація дозволяє виявити внутрішні резерви особистості задля її розвитку, навчання й виховання, позаяк за допомогою мотивації можна впливати як на продуктивність діяльності, так й на розвиток самої особистості.

Аналіз психолого-педагогічної наукової літератури засвідчив, що теоретичні та експериментальні дослідження мотивів і мотивації проводилися вітчизняними й зарубіжними вченими у таких аспектах:

а) мотивація як складна система детермінації поведінки й діяльності (Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Семиченко, П. Якобсон, Ж. Нюттен, Х. Хекхаузен тощо);

б) мотивація як стрижнева характеристика особистості (В. Асєєв, Л. Божович, В. Ковальов, Г. Костюк, В. Мерлін та ін.).

Уважаємо за потрібне уточнити ключові поняття, що стосуються мотиваційної сфери особистості, а саме: *«мотив»*, *«мотивація»*, *«мотивація учіння»*.

Аналіз довідково-енциклопедичної літератури, наукових праць М. Алексеєвої, В. Асєєва, Л. Божович, М. Боришевського, Ю. Гільбуха, Т. Гордеєвої, Є. Ільїна, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Максименка, М. Матюхіної, В. Мерліна, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе, Ю. Швалба, П. Якобсона і ін. свідчить про те, що дослідники дані поняття розглядають з різних точок зору. У рамках дослідження особистості до проблем мотивації

підходять винятково в психологічному аспекті. Відповідно до цього мотивація трактується або як ключ до опису і більш глибокого розуміння особистості та індивідуальних відмінностей (лінія психології особистості), або як процес, під яким розуміється актуальна поведінка (лінія психології мотивації, а також когнітивної психології).

Експериментальне дослідження мотивів є однією з найскладніших проблем психології, тому що побачити їх безпосередньо не можна і судити про їх наявність у людини, про рівень їх розвитку та особливості змісту доводиться спираючись на непрямі дані [10]. С. Рубінштейн, характеризує мотив як свідомий стимул, вважає, що він у своїй конкретній змістовності формується поступово по мірі того, як людина враховує, оцінює та зважає обставини, в яких перебуває, і усвідомлює мету, яка постає перед нею [48, с. 564]. Погоджуючись з ним, П. Якобсон додає, що мотивом вчинку є «той стимул, що приводить до його завершення» [55, с. 14].

На думку В. Мерліна, мотивами є психічні умови і властивості особистості, що характеризують будь-яке порівняно вузьке, приватне і мінливе ставлення людини до певних предметів і явищ зовнішнього світу. Дослідник вказує на зв'язок мотиву і потреби, зокрема він підкреслює, що потреба, що не тільки переживається емоційно, але також і усвідомлюється як недолік у чомусь об'єктивному, є справжнім мотивом цілеспрямованих дій. Подібну необхідність, що переживається і усвідомлюється, він називає потребою. В цьому значенні будь-який мотив є потребою [40, с. 199].

Л. Божович трактує мотив як «все, що спонукає активність дитини» [8, с. 4], відносячи до розглядуваного поняття не лише предмети об'єктивної дійсності й явища свідомості, проте й потреби. Своєю точкою зору дослідниця обґрунтовує тим, що «оперувати терміном «мотив», розуміючи його як деякий об'єктивний предмет, неможливо. Так, наводячи приклад з вирішення завдань, Л. Божович говорить про те, що за однієї й тієї ж мети в різних

учнів можуть бути різні мотиви: оцінка, ухвалення учителя, обіцяний подарунок, інтерес до самого завдання. Всі ці явища, на її думку, складно трактувати як одне поняття «мотив» [8, с. 4].

Г. Костюк стверджує, що будь-котра діяльність людини постійно полімотивована, тобто її зумовлюють й підтримують різні мотиви. А ієрархія цих мотивів досить стихійно складається впродовж розвитку особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників [11, с. 152].

Д. Узнадзе трактує мотив як «складне психологічне утворення, яке виникає у результаті багатоступеневого процесу мотивації» [52, с. 512]. На думку Є. Ільїна. «те, що, відображаючись у голові людини, спонукає діяльність, спрямовує її на задоволення певної потреби, називається мотивом такої діяльності» [29, с. 45]. Отже, поняття «мотив» вчений трактує як внутрішнє усвідомлення спонукання.

В. Селіванов поняття «мотив» розглядає як свідому спонуку: мотивами діяльності можуть також бути бажання, почуття, інтереси та інші явища свідомості [50, с. 107].

У «Психологічній енциклопедії» зазначається, що мотивом є причина, яка спонукає до діяльності, спрямованої на задоволення потреб. У мотиві конкретизуються потреби, що не тільки визначають його, а й самі змінюються і збагачуються унаслідок розширення кола об'єктів, які їх задовольняють [44, с. 212]. Якщо первинною формою існування мотиву охоплюються реальні об'єкти, за допомогою яких людина задовольняє власні потреби, то на пізнішому етапі такими мотивами можуть стати думки, почуття, інтереси, мрії, ідеї тощо. Діяльність людини є полімотивованою [12, с.278].

Мотиви є відносно стійкими рисами (атрибутами, проявами) особистості. Коли стверджується, що певній людині властивий пізнавальний мотив, то під цим мається на увазі, що у багатьох ситуаціях вона проявляє інтерес до змісту і процесу діяльності, чи пізнавальну мотивацію [1, с.4].

Отже, *мотив* є складним інтегральним психологічним утворенням, що збуджує людину до свідомих дій і вчинків та виступає для них підґрунтям; це продукт психічної діяльності, кінцевою метою якої є формування активності людини і збудження до досягнення обраної мети.

Слід зазначити, що не існує єдиного підходу щодо трактування поняття «*мотивація*». Мотивація як психічне явище в психолого-педагогічній літературі трактується по-різному, як:

- сукупність чинників, що підтримують, спрямовують, визначають поведінку (К. Мадсен, Ж. Годфруа);
- сукупність мотивів (К. Платонов);
- процес психічної регуляції конкретної діяльності (Д. Маккеланд);
- процес дії мотиву, механізм, що визначає виникнення, напрямок і способи здійснення конкретних форм діяльності (І. Джидарьян);
- сукупна система процесів, що відповідають за спонуку і діяльність (В. Вілюнас);
- усвідомлена причина, котра визначає спрямованість дій й вчинків людини (Б. Ананьєв, Л. Божович, В. Білик, М. Данилов, Є. Ільїн, О. Леонтєв) і ін. [6].

В. Асєєв поняття «*мотивація*» трактує як «систему спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, потяги, мотиваційні установки чи диспозиції, ідеали» [3, с. 4]. У поняття мотивації включаються усі види спонук, мотиви, потреби, інтереси, цілі, мотиваційні настанови.

Р. Немов розглядає мотивацію як сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, його початок, спрямованість й активність [42, с. 462], а С. Занюк визначає мотивацію як «сукупність спонукаючих чинників, що викликають активність особистості і визначають напрямок її діяльності» [28, с. 7]. Дослідник підкреслює, що мотивація – це не тільки мотиви, а та ситуативні фактори (вплив різних людей, специфіка

діяльності та ситуації тощо), що є досить динамічними, мінливими, що створює значні можливості впливу на них й на активність людини у цілому.

«Педагогічна енциклопедія» подає таке визначення поняття «мотивація»: мотивація – це система мотивів чи стимулів, спонук людської поведінки і діяльності» [43, с. 411]. В «Українському педагогічному словнику» поняття «мотивація» розглядається як «систему мотивів чи стимулів, котра спонукає людину до конкретних форм діяльності чи поведінки» [19, с. 217].

Таким чином, *мотивація* – це сукупність усіх факторів (як особистісних, так й ситуативних), що спонукають людину до активності (діяльності). Дослідження особистості неможливе без урахування її мотивації, що має визначальний вплив на її поведінку, навчання, виховання.

Невід'ємною частиною освітнього процесу є його спонукальна сторона, що забезпечує активність особистості, мотиваційну спрямованість її діяльності. *Мотивація учіння* – одна зі головних умов реалізації освітнього процесу. Вона повинна стати рушійною силою вдосконалення особистості. Л. Занков це поняття розуміє як загальну назву задля процесів, методів, засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти, що залежить від рівня сформованості мотивації учіння школярів [27, с. 17]. О. Киричук поняття «мотивація учіння» визначає як «систему природних, соціальних й особистісних чинників, що спонукають до відвідування навчального закладу, виконання вимог вчителів, включення в процес навчання, до зусиль, потрібних до подолання труднощів, до розвитку здібностей, до навчальної взаємодії тощо» [32, с. 67].

П. Якобсон виокремлює такі три типи мотивації учіння:

1) негативна (виникає в учнів, що розуміють, що можуть виникнути певні неприємності, якщо вони не будуть добре вчитися: нагадування, догани й погрози батьків);

2) мотивація, що знаходиться ззовні самої навчальної діяльності (моральні й суспільні мотиви учня, бажання стати успішним);

3) мотивація, закладена у навчальній діяльності (прагнення пізнавати все нове і нове, переборювати труднощі інтелектуального характеру). Вчений вважає, що негативна мотивація учіння не призводить до успішних результатів [55].

А. Маркова поняття «мотивація учіння» визначає як спрямованість активності на предмет, й тісно пов'язана з об'єктивними характеристиками предмета, що її викликає [37].

Формування мотивації учіння – одна зі головних проблем сучасної школи. Мотивація передбачає прагнення людини домагатися успіху у навчальній діяльності. Мотивація надає відповіді на запитання «чому?», «навіщо?», «заради чого?». Знання закономірностей розвитку й формування мотивації учіння дозволить успішно розв'язувати завдання навчання й виховання молодших школярів [7, с.198].

Ми згодні з розподілом мотивів учіння на внутрішні й зовнішні мотиви. Внутрішні мотиви закладені у самій навчальній діяльності і пов'язані з змістом навчання. В учнів з'являється бажання пізнавати нові факти, оволодівати новими знаннями, проникати в суть явищ. Сам процес навчання спонукає учня виявляти інтелектуальну активність, долати перешкоди в процесі розв'язання навчальних завдань. Зовнішні мотиви – перш за все, соціальні мотиви: бажання зайняти певне місце у суспільстві, почуття відповідальності перед ним, потрібність самореалізації і самовдосконалення; особистісні мотиви: бажання отримати подяку, бути першим, намагання уникнути негараздів [9].

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури продемонстрував, що в науковій літературі поняття «мотив», «мотивація» є одними зі основних понять, що використовуються задля пояснення рушійних сил поведінки, діяльності людини. Мотивація учіння є комплексом

спонукань до учбової діяльності, що складається з багатьох чинників, що завжди змінюються й вступають в нові взаємостосунки. Отже, мотивація учіння – це система стійких мотивів, що визначає конкретну активну навчально-пізнавальну діяльність учня.

1.2. Мотивація у структурі навчальної діяльності молодших школярів

Психологи Ю.М. Орлов, Н.В. Творогова, вважають, що формування потреби людини у досягненні не обмежується саме сприйняттям успіху – визначальне значення має фактично його позитивно забарвлений досвід. Дослідники називають такі особливості організацією навчальних ситуацій досягнення, від створення котрих стимулюється розвиток потреби у досягненні:

- 1) своєчасна й систематична оцінка результатів у відповідності до фактичних досягнень особистості;
- 2) орієнтація на досягнення оригінальних результатів в вирішенні навіть повсякденних завдань навчання й акцентування уваги учня на значенні таких результатів;
- 3) прагнення завжди покращувати якість виконання завдань, розвиток потреби максимально досконалої роботи;
- 4) реалізація віддалених цілей;
- 5) постановка завдань середньої складності, вирішення котрих приносить максимальне задоволення;
- 6) утворення бажання завершити розпочату справу, розвиток впевненості у собі й своїх здібностях, відповідальність за виконану роботу [46].

Грунтуючись на аналізі психолого-педагогічних досліджень (В. Максимов, Ф. Савіна, С. Рубінштейн, І. Шахіна, Г. Щукіна), ставлення школярів до навчання чимало у чому залежить від стабільності їх

пізнавальних інтересів. У зв'язку з даним провідним мотивом навчання є пізнавальні інтереси учнів. Тому природно, що увага учителів на фіксується на формуванні стійких пізнавальних інтересів у процесі освітньої діяльності. Так, наприклад, І. Шахіна відмічає, що використання цікавих матеріалів й способів організації пізнавальної діяльності є ефективним фактором заохочення учнів до навчання й, відтак, фактором позитивної мотивації до навчання [54, с. 473-474].

Поміж психолого-педагогічних умов формування когнітивних інтересів й потреб молодших школярів, на думку О.Савченко, можна виділити:

- збагачення змісту освіти особисто орієнтованим цікавим матеріалом, забезпечення його емоційності;
- вихідний принцип гуманного ставлення учителя до учнів;
- формування й розвиток учнів, адекватна самооцінка й прагнення до саморозвитку;
- відповідальне ставлення до навчання, почуття обов'язку;
- використання у освітньому процесі інноваційних технологій задля розвитку творчих здібностей й засвоєння учнями шляхів самостійного пошуку освітньої і пізнавальної інформації;
- розвиток інтелектуальних здібностей й творчого мислення школярів в процесі їх навчання;
- задоволення потреби спілкування з всіма учасниками освітнього процесу (учителями, однокласниками, батьками, психологами й т.ін.) [49].

Посилаючись на дослідження А. Киричука й Т. Грабовської [20, с.13-14], можна виділити такі загальні принципи управління навчальною діяльністю молодших школярів:

- забезпечення привабливого творчого характеру діяльності;
- чітке визначення мети й кінцевих результатів роботи, способи її оцінки;

- включення учнів у процес планування цілей й поточних завдань класу;
- повагу, довіру, гуманне ставлення до учнів, завдяки заохоченню й стимулюванню навчальної діяльності тощо.

Таким чином, навчальна діяльність молодших школярів у першу чергу зумовлена внутрішніми мотивами, що спрямовують когнітивну потребу школярів безпосередньо на суб'єкт діяльності, й зовнішніми мотивами, що сприяють самоствердженню і виконанню обов'язків.

Формування мотивації учіння молодших школярів, на думку дослідників (Е. Ільїн [29], А. Маркова [37, 38], М. Матюхіна [39]), забезпечують

- зміст навчального матеріалу;
- організація навчальної діяльності;
- моніторинг й оцінка навчальної діяльності.

Значний потенціал в формуванні мотивації молодших школярів має зміст навчального матеріалу, котрий надається учням переважно у формі інформації, одержуваної від учителя й з навчальної літератури. Вимоги до змісту навчального матеріалу полягають у наступному:

1) Інформація, що підлягає вивченню, тобто перетворюється у знання (основні поняття, терміни, факти повсякденної реальності, закони науки й знання про шляхи й методи пізнання), має відповідати віковими характеристикам й потребам дитини. Ними є: потреба постійної діяльності, потрібність розвитку психічних функцій (пам'яті, мислення, уяви); потреба у розумовій діяльності; потрібність теоретичного осмислення явищ, що спостерігаються (чому й як вони відбуваються), потрібність новизни, емоційного насичення, потреби у міркуванні й самооцінці й т. д.

2) Навчальний матеріал має бути доступним, проте, у той же час, достатньо складним; містити гумор; нову цікаву інформацію; керуватися минулим досвідом й уже набутими знаннями. Таким чином, навчальний

матеріал має бути представлений подібним чином, аби викликати емоційний відгук з боку школярів [30].

Учителю особливо важливо розрізнати інтерес до пізнання і інтерес до будь-якої діяльності, до котрих-небудь занять. Першокласник з радістю іде у школу, сам включається у роботу, не хоче переривати діяльність на уроці. Він любить читати, писати, малювати, ліпити - це йому приносить задоволення. Дитина проявляє до даного емоційне ставлення (він заявляє, що йому подобається вирішувати завдання, виконувати вправи), хоча пізнавального ставлення може та не бути (його не хвилює, чому це розуміється так, а не інакше, яким способом ліпше, зручніше вирішити це завдання тощо). В цьому випадку присутній лише один компонент - емоційний. Отже, тут не можна говорити про справжній пізнавальний інтерес, у той же час можна говорити про почуття, хвилювання, любов дитини до діяльності, у цьому випадку до навчання. Любов до діяльності - передумова інтересу, проте не сам пізнавальний інтерес [25].

У цій любові до діяльності у якості мотиву може виступати прагнення до конкретного результату: можливість високо стояти у колективі, отримати ухвалення, тобто до непрямих. Проте у якості мотиву може виступати й прагнення опанувати сам процес діяльності.

Спочатку подібний інтерес до навчальної діяльності має елементарні прояви: дитина заявляє, що любить читати, писати, рахувати, надалі ж даний інтерес до процесу проявляється у бажанні міркувати, думати, вигадувати нові завдання. За власним змістом ця захопленість процесом повинна бути спрямована на теоретичний зміст знання, а не лише на конкретні факти. Таким чином, інтерес до процесу, способу вирішення перетворюється у інтерес до теорії, до основи знання.

У 1-2-х класах в дітей зберігається позитивне ставлення до навчання. Однак поступово, до 3-го класу, ставлення дітей може змінюватися. Чимало дітей починають перейматися шкільними обов'язками, зменшується їх

старанність, авторитет учителя падає, позиція школяра втрачає власну привабливість, падає інтерес до навчальної діяльності.

Л. І. Божович, аналізуючи зниження інтересу до навчання у учнів 3-4-х класів, вказує, що діти за своїми можливостями підготовлені до засвоєння найбільш складного матеріалу й на найбільш високому рівні. Початкове навчання здебільше не надає достатнього навантаження задля інтелектуальної діяльності дитини, задля задоволення пізнавальної потреби [6].

Таким чином, розвиток особистості, котрий почався у дошкільному дитинстві в зв'язку із супідрядністю мотивів і становленням самосвідомості, продовжується у молодшому шкільному віці. Але молодший школяр перебуває в інших умовах – він включається до суспільно-важливої навчальної діяльності, результати якої високо або низько оцінюються близькими дорослими. Від успішності в школі, оцінки дитини як хорошого або поганого учня залежить розвиток особистості дитини в цей період.

Отже, мотивація учіння складається з багатьох елементів, що змінюються і вступають у нові відносини один з одним (суспільні ідеали, зміст і мотиви учіння, мета, емоції, інтереси тощо). Тому формування мотивації – це не тільки збільшення позитивного або негативного відношення до учіння, а й ускладнення структури сфери мотивації та спонукань, що входять до неї, установлення нових, більш зрілих, іноді навіть суперечливих відносин між ними. Зазначені окремі сторони мотиваційної сфери (і складні діалектичні відносини між ними) мають стати об'єктом керування з боку вчителя.

1.3. Інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі початкової школи

Активне впровадження технологій інформатизації і комп'ютеризації сучасного суспільства не могло не торкнутися й системи освіти.

Забезпечення сфери освіти теорією й практикою розробки та використання інформаційних технологій стало одним зі найважливіших засобів реалізації нової освітньої парадигми, спрямованої на створення найбільш сприятливих умов для розвитку особистості.

Інформаційні технології як універсальні засоби навчання, дозволяють не тільки розвивати в учнів знання, вміння та навички, а й формувати особистість дитини, задовольняти її пізнавальні інтереси. Образність відображення тих або інших явищ і процесів в пам'яті учня збагачує засвоєння навчального матеріалу та сприяє його науковому розумінню [13, с.22].

Головною метою запровадження ІКТ в освітній процес має стати розвиток нових видів навчальної діяльності, більш характерних саме для наявного нині інформаційного середовища [4, 5]. Початкова школа є фундаментом, від якості якого залежить навчання дитини, і це накладає особливу відповідальність на педагога. Довгий час початкова школа у системі освіти була «школою досвіду» та розглядалася як щабель освіти, де учень має засвоїти такі основні навички, як читання, письмо, рахунок для освіти на наступних щаблях. Нова українська школа має стати першим досвідом дитини в системі освіти – місцем спроб власних освітніх сил і здібностей. На цьому етапі важливо розвивати мотивацію, самостійність, зберегти пізнавальну активність і створити умови для гармонійної інтеграції дитини до освітнього світу, підтримати її здоров'я та емоційне благополуччя. Саме означені якості учнів і розвиваються з впровадженням ІКТ в освітній процес [5].

На думку Роберта І.В., під інформаційно-комунікаційними технологіями розуміється сукупність методів й засобів збору, обробки, зберігання й розповсюдження звукової, графічної, текстової і цифрової інформації у інтересах користувачів; сукупність супутніх комунікаційних засобів. Основними завданнями сучасних інформаційних технологій

навчання є розробка інтерактивних середовищ управління процесом пізнавальної діяльності, доступу до сучасних інформаційно-освітніх ресурсів (мультимедіа підручниками, різних баз даних, навчальних сайтів і інших джерел) [45].

До основних напрямів використання ІКТ у початковій школі відносяться: проведення уроків-презентацій, використання електронних навчальних підручників, розв'язання інтерактивних кросвордів, тестовий комп'ютерний контроль, дидактичні комп'ютерні ігри, Інтернет-ресурси [2, с.4].

Використання ІКТ на уроках у початковій школі допомагає:

- розвивати вміння учнів орієнтуватися у потоках інформації сучасного світу;
- опанувати практичними способами роботи з інформацією;
- формувати навички, що дозволяють обмінюватися інформацією за допомогою сучасних технічних засобів;
- перейти від пояснювально-ілюстративного типу навчання до діяльнісного, при якому школяр стає активним суб'єктом навчальної діяльності [14].

Це сприяє усвідомленому засвоєнню знань учнями; активізації пізнавальної діяльності учнів; проведенню уроків на високому естетичному рівні (музика, анімація); реалізації індивідуального підходу до учня, застосовуючи різнорівневі завдання, й перш за все, формуванню мотивації школярів до навчання.

Центром освітнього процесу зі застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій стає учень, котрий виходячи із своїх індивідуальних здібностей і інтересів, вибудовує процес пізнання. Вчитель виступає у ролі організатора, консультанта, заохочує оригінальні знахідки, стимулює активність, ініціативу, самостійність [15, с.97].

Використання комп'ютера може бути органічно включено у будь-котрий етап уроку – під час індивідуальної чи словникової роботи, при введенні нових знань, їх узагальненні, закріпленні, задля контролю знань, умінь й навичок. Ступінь й час мультимедійної підтримання уроку можуть бути різними: від декількох хв. до повного циклу.

Однією з більше вдалих форм підготовки й подання навчального матеріалу до уроків у початковій школі можна назвати створення мультимедійних презентацій. «Презентація (з англійської – «уявлення») – це зручний й ефективний спосіб представлення інформації за допомогою комп'ютерних програм. Він поєднує у собі динаміку, звук й зображення, тобто чинники, що найдовше утримують увагу дитини [17, с.67].

Одночасний вплив на два важливих органи сприйняття (слух й зір) дозволяють досягти набагато більшого ефекту. Методична сила мультимедіа якраз й полягає в тому, а отже, учня легше зацікавити й навчити, коли він сприймає узгоджений потік звукових й зорових образів, причому на нього чиниться не лише інформаційний, а ще емоційний вплив. Окрім того, презентація надає можливість учителю самостійно скомпонувати навчальний матеріал виходячи з особливостей класу, теми, предмета, що дозволяє досягти максимального навчального ефекту. Презентація швидко й дохідливо зображує речі, що неможливо передати словами; викликає інтерес й робить процес передачі інформації різноманітним; підсилює вплив навчального матеріалу і формує мотивацію молодших школярів до навчання [16].

Вчитель може використовувати ІКТ на усіх етапах уроку:

- 1) При поясненні нового матеріалу: презентації; інформаційні Інтернет - сайти; інформаційні ресурси на дисках; віртуальні екскурсії.
- 2) При відпрацюванні й закріпленні навичок: комп'ютерні навчальні програми; комп'ютерні тренажери; ребуси; комп'ютерні ігри; web-квести.

3) На етапі контролю знань: комп'ютерні тести (відкриті, закриті); кросворди (з автоматичною обробкою результату).

4) На етапі самостійної роботи учнів: цифрові енциклопедії; словники; довідники; таблиці; шаблони; електронні підручники; інтегровані завдання.

5) Задля дослідницької діяльності учнів: цифрові природничі лабораторії; Інтернет [17, с. 77] .

Поміж умов застосування ІКТ Л. Є. Петухова, О. В. Співаковський виділяють: наявність комп'ютера в школі (в методичному кабінеті, бібліотеці, приймальній тощо); наявність комп'ютера, підключеного до Інтернету; наявність відеопроєктора й комп'ютера чи ноутбука; наявність комп'ютерного класу, що відповідає санітарно-гігієнічним вимогам задля учнів молодших класів й відповідного програмного забезпечення; можливість роботи в комп'ютерній мережі з учнівських комп'ютерів [51, с. 6].

Отже, ІКТ спрямовують освітній процес на розвиток логічного й критичного мислення, уяви, самостійності. Навчання стає не нудним, одноманітним, а творчим. А емоційний фон уроку - найбільш сприятливим, що дуже важливо задля формування мотивації молодших школярів до навчальної діяльності

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій

Формування мотивації учіння молодших школярів вимагає раціональної організації освітнього процесу, в якому школярі виступають його активними учасниками. Педагогічні умови формування мотивації учіння молодших школярів досліджували М. Алексеєва, Л. Божович, Н. Бібік, О. Гребенюк, М. Дригус, С. Дрозденко, Л. Занков, Н. Зубалій, І. Лернер, А. Маркова, М. Махмутов, Н. Пророк, О. Савченко, М. Скаткін, О. Скрипченко, і ін.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив припустити, що формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій буде ефективним за таких умов:

- 1) формування у учнів усвідомлення мотивів навчальній діяльності;
- 2) органічного включення інформаційно-комунікаційних технологій в структуру освітнього процесу;
- 3) педагогічного керівництва учителем процесом формування позитивної мотивації засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- 4) систематичного використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі початкової школи [20, 28, 33, 39] .

Розкриємо сутність і зміст цих педагогічних умов. *Перша умова – формування у учнів усвідомлення мотивів навчальній діяльності.*

Потрібність дотримання даної педагогічної умови обумовлена тим, що ефективність учіння безпосередньо залежить від мотивів, котрі спонукають учня до активності і визначають її спрямованість. Мотиви учіння пов'язана з потребою пізнання, інтелектуальним пошуком і задоволенням допитливості. Дітей приваблює сам процес учіння, у результаті якого поглиблюються знання, розвивається кмітливість і винахідливість. До пізнавальних мотивів відносять: інтерес до знань; допитливість; потребу в розумовий діяльності і т.ін. Найзначнішим є пізнавальний інтерес, який виникає і зміцнюється лише у ситуації пошуку нових знань, інтелектуальної напруги та самостійної діяльності. Тому, якщо перед учнями ставлять лише готові цілі, а знання лише повідомляють і закріплюють, активність згортається, інтерес дедалі згасає [38].

Для підтримки пізнавальних інтересів дуже важливо стимулювати емоції, інтелектуальні почуття, їх потужним джерелом є емоційність навчального змісту.

Друга умова – органічне включення інформаційно-комунікаційних технологій в структуру уроків початкової школи. ІКТ – один з ефективних засобів формування позитивної мотивації учіння молодших школярів; метод навчання, що максимально активізує інтелектуально-практичні та творчі можливості індивіда. При даному ІКТ не замінюють учителя, а лише доповнюють його. Вчитель визначає доцільність використання ІКТ на різних етапах вивчення навчального матеріалу; з'ясовує місце ІКТ в системі інших засобів навчання; розробляє методику використання ІКТ з урахуванням дидактичної мети уроку і рівня підготовки учнів. Сучасні ІКТ дозволяють поєднати теорію з практикою, текстовий і наочний матеріал, відеозображення, графічні засоби, мовний та музичний супровід, створити уяву реального оточення, спілкування [21].

Третя умова – вмiле керiвництво учителем процесом формування позитивної мотивації засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Створення ситуації успіху, сприятливих умов задля повноцінної діяльності кожної дитини – базова мета, що покладена у основу інноваційних технологій навчання. За допомогою ІКТ у освітньому процесі початкової школи моделюються життєві ситуації, що викликають інтерес до навчального предмету; забезпечується емоційне забарвлення відтворення знань; полегшується засвоєння навчального матеріалу; створюється сприятливий задля засвоєння знань настрій, заохочення до навчальної роботи, знімається втома, перевантаження. Формуванню позитивного ставлення до учіння сприяє проведення різного видів уроків з використанням ІКТ – уроків-ігор, уроків-конкурсів, уроків-змагань, сюжетних і творчих уроків, Майстерність вчителя сприяє оптимальному вибору малюнків, світлин, анімацій, відеофрагментів, текстових пояснень, звукового супроводу, зразкового виконання музичних творів, режиму караоке, тестових запитань тощо [22].

Отже, ефективне використання ІКТ забезпечує формування мотивації учіння молодших школярів, підвищує ефективність і результативність уроків, психологічно полегшує процес засвоєння матеріалу учнями, активізує увагу, розширює кругозір, підвищує рівень використання наочності на уроці, формує вміння здобувати інформацію зі різних джерел, обробляти її за допомогою комп'ютерних технологій, оптимізує продуктивність праці учителя й учнів, робить урок привабливим й сучасним [24].

Четверта умова – систематичне використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках початкової школи. Впровадження цієї умови дозволяє формувати вміння свідомо та творчо працювати у інформаційному просторі; підвищувати зацікавленість до навчання; виховувати ініціативність і відповідальність; підсилювати мотивацію учіння; активізувати пізнавальну діяльність учнів; забезпечувати залучення великої кількості дидактичного матеріалу; розвивати вміння ставити цілі і досягати

їх; формувати ціннісне ставлення до знань. ІКТ забезпечують активну (вербальну й невербальну) діяльність учнів у освітньому процесі, вивчення гнучкість й варіювання тренувальних вправ й видів контролю, актуалізують пізнавальну діяльність, формують мотивацію учіння, розвивають критичне і творче мислення, розширюють можливості здобуття, осмислення і презентації інформації, дають змогу моделювати комунікативні ситуації. загалом робити уроки мови ефективними, цікавими задля дітей [30].

Отже, забезпечення педагогічних умов формування мотивації учіння молодших школярів засобами ІКТ сприяє оптимізації обсягу виконуваної роботи на уроці; забезпечує високий ступінь диференціації навчання і доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних ресурсів; розширює можливість самостійної діяльності. створює в дітей бадьорий творчий настрій, полегшує засвоєння навчального матеріалу.

2.2. Діагностика рівнів сформованості мотивації учіння молодших школярів

Експериментальна робота проводилася на базі Наєждівського ЗЗСО Чаплинського району Херсонської обл. В експерименті брали участь 60 осіб (30 учнів експериментального класу – учні 3-В класу; 30 учнів контрольного класу – учні 3-Б класу).

Мета констатувального експерименту – провести діагностику вхідного рівня сформованості мотивації учіння молодших школярів у експериментальному й контрольному класах. Вияв рівнів сформованості мотивації учіння молодших школярів здійснювалося за допомогою таких методик:

1) анкета «Вивчення рівня шкільної мотивації молодших школярів (Н. Лусканова [36]);

2) тест «Типологія мотивів учіння «Сходінка спонук» Л. Божович і І. Маркової [8].

3) методика «Виявлення мотивації учіння» (В. Кириленко) [32].

1. Анкета задля оцінки рівня шкільної мотивації Н. Лусканової складається зі 10 питань з трьома варіантами відповідей, кожна з котрих оцінюється в 3, 1 чи 0 балів. Питання анкети подано у додатку Г. Опрацювання результатів: За кожен варіант «а» – 3 бали, варіант «б» – 1 бал, варіант «у» – 0 балів. Результати: 25–30 балів – сформоване ставлення до себе як до школяра, висока навчальна активність; 20–24 балів – ставлення до себе як до школяра практично сформоване; 15–19 балів – позитивне ставлення до школи, проте школа більш приваблює поза навчальними сторонами; 10–14 балів – ставлення до себе як до школяра не сформоване. Менше 10 балів – негативне ставлення до школи [36].

Результати діагностування учнів за анкетною Н. Лусканової «Вивчення рівня шкільної мотивації молодших школярів» ми занесли до табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Рівні сформованості мотивації учіння молодших школярів
(за анкетною Н. Лусканової)**

№	Рівні сформованості мотивації учіння	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		кількість	%	кількість	%
1	Високий	2	6,67	2	6,67
2	Достатній	7	23,33	6	20,00
3	Середній	9	30,00	9	30,00
4	Низький	10	33,33	11	36,66
5	Негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація	2	6,67	2	6,67

Аналіз даних таблиці 2.1 показує: на високу рівні сформована мотивація в 2-х учнів (по 6,67 %) експериментального й контрольного класів; на достатньому – в 7 (23,33 %) учнів експериментального класу й 6 (20,00 %) учнів контрольного класу; на середньому – в 9-ти учнів

експериментального й контрольного класів (по 30,00 %); на низькому – в 10-ти (33,33 %) учнів експериментального класу й 11-ти (36,66 %) учнів контрольного класу; негативне ставлення до школи, шкільну дезадаптацію виявили в 2 -х (6,67 %) учнів експериментального й контрольного класів.

2 *Діагностика мотивації учіння за тестом «Типологія мотивів учіння «Сходінка спонук» Л. Божович і І. Маркової.* Сформованість мотивації учіння молодших школярів характеризуються критеріями, що дають можливість стверджувати про наявність у учнів: пізнавальних потреб, мотивів учіння, інтересу до навчання, пізнавальної активності, самостійності [8]. Результати діагностування учнів за даною методикою представлені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Результати діагностування учнів за методикою

Л. Божович і І. Маркової

№	Мотиви учіння	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		кількість	%	кількість	%
1	Пізнавальні	14	46,66	13	43,33
2	Соціальні	16	53,33	17	56,66

В ієрархії мотивів перші місця займають соціальні мотиви, зокрема, у експериментальному класі – 53,33 %, в контрольному класі – 56,66 %. Отже, робимо висновок про домінування соціальних мотивів.

3. *Результати діагностування учнів за методикою «Виявлення мотивації учіння» (В. Кириленко).* Методика передбачає 17 тверджень-запитань. З двох відповідей “так” й “ні” необхідно обрати одну й поруч з позицією питання поставити “+” в відповідну клітинку. Запитання анкети складені з урахуванням внутрішніх й зовнішніх мотивів учіння: позитивних (мотивація успіху) і негативних (уникнення невдачі). Питання методики подано у додатку Г. Опрацювання результатів. Відповіді на запитання № 3, 4, 11 вказують на внутрішні позитивні мотиви учіння. Виявленню зовнішніх

позитивних мотивів допоможуть відповіді № 1, 5, 9. Відповіді на запитання № 2, 6, 7, вказують на зовнішню негативну мотивацію учіння, на № 13, 8, 16 – спрямовані на виявлення соціальної значущості учіння, а на запитання № 10, 12, 14, 15 – на виявлення мотивації престижу. Відповіді на запитання № 17 дають можливість визначити, котрий вид навчальної діяльності приносить учневі задоволення і котрий ліпше виходить. Результати діагностування учнів за методикою «Виявлення мотивації учіння» (В. Кириленко) [32] відображені в табл.2.3.

Таблиця 2.3

Результати діагностування учнів за методикою В. Кириленко

№	Рівні сформованості мотивації учіння	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		кількість	%	кількість	%
1	Зовнішня мотивація	19	63,33	18	60,00
2	Внутрішня мотивація	11	36,67	12	40,00

Аналіз результатів опитування за даною виявив: більшість учнів експериментального (19 учнів / 63,33 %) і контрольного (18 учнів / 60,00 %) класів мають зовнішні мотиви. Ці діти не переймаються негараздами в навчанні, в школі, вони загалом не прагнуть вчитися. Мотиваційна сфера їх закінчується на отже, що їх чи примушують ходити до школи, чи ж вони просто прагнуть спілкування з однолітками, а в школі це можна зробити, чи ж просто ці діти прагнуть до якихось зовнішніх проявів навчання (гарна шкільна форма, гарне шкільне приладдя, гарна зачіска, гарний учитель й т.п.). Менша кількість учнів (11 учнів / 36,67 % – експериментального класу; 12 учнів / 40,00 % – контрольного класу) мають внутрішні мотиви. Тобто діти зацікавлені саме навчальною діяльністю, пізнанням нової інформації, здобуттям професії. Ці учні прагнуть пізнати більш. Такі діти легко і з радістю виконують усі завдання, що пов'язані з включенням в різні види діяльності і здобуття нових знань; прагнуть до виконання творчих завдань, проявляють пізнавальну активність.

Узагальнення результатів констатувального етапу експерименту відбувалося відповідно до визначених *критеріїв* (наявність у учнів пізнавальних потреб, мотивів учіння, інтересу до навчання, пізнавальної активності, самостійності) і *рівнів* сформованості мотивації учіння молодших школярів, а саме:

Високий рівень сформованості мотивації характеризується сформованим позитивним ставленням до школи, мотиви учіння відзначаються тривалістю дії, стійкістю. Характерною рисою є високий рівень пізнавальної активності та прагнення до самостійності в учінні, а також творче мислення. У дитини розвинене прагнення успішно виконувати не тільки усі запропоновані завдання, а й шкільні вимоги та вказівки учителя. Даний мотиваційний рівень відрізняє виражений інтерес як до творчого аспекту пізнавальних дій, так і до самостійного усвідомлення їх результату, формулювання висновків. Інтерес школярів викликають нестандартні завдання, що відзначаються новизною і вимагають творчого підходу до їх розв'язання. Це сумлінні та відповідальні діти, що сильно переживають власні невдачі.

Достатній рівень сформованості мотивації. На даному рівні зміст мотиваційної сфери представлений широким спектром як соціальних, так і пізнавальних мотивів учіння. Серед соціальних мотивів чітко вираженими є мотиви обов'язку й відповідальності, соціальної ідентифікації з батьками та учителем. Означені мотиви переважають над схильністю до уникнення неприємностей. Пізнавальні мотиви виявляються у спрямованості на встановлення і усвідомлення причин явищ, вияв закономірних зв'язків. Під впливом навчальної діяльності трапляються поступові зміни у пізнавальних інтересах до змісту учіння. На заміну інтересу до зовнішнього боку явищ приходять інтереси до розуміння їх істотних ознак і властивостей.

Середній рівень сформованості мотивації. У таких учнів сформоване позитивне ставлення до школи, проте школа приваблює таких дітей

здебільшого позаурочною діяльністю; вони досить добре почуваються у школі, із задоволенням спілкуються з друзями, з учителями; їм подобається бути учнями та мати гарний рюкзак, ручку, зошити, пенал; пізнавальні мотиви у них сформовані недостатньо, і тому навчальний процес їх приваблює не дуже значно.

Низький рівень сформованості мотивації. Мотиви навчання мають нестійкий характер та низьку дієвість. Пізнавальні інтереси виявляються у спрямованості на виконання найбільш простих видів навчальних дій: переписування отриманих завдань, читання тексту в підручнику. Такі діти відвідують школу не надто охоче, виявляють бажання пропускати уроки; а коли відвідують їх, то часто займаються сторонніми справами, грають; мають проблеми у навчальній діяльності, важко адаптуються до шкільного життя.

Негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація. Подібні мотиви не чисельні. Навчальна діяльність можна охарактеризувати низькою пізнавальною активністю. Пізнавальні інтереси недиференційовані за критерієм змісту. Такі діти мають труднощі у навчанні, проблеми у спілкуванні з однокласниками, вчителями; школа сприймається ними як вороже середовище; в окремих випадках деякі з них можуть бути агресивними, відмовлятися виконувати завдання й дотримуватися тих чи інших норм і правил.

Узагальнені результати констатувального експерименту представлені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Рівні сформованості мотивації учіння молодших школярів
(констатувальний етап)**

№	Рівні сформованості мотивації учіння	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		кількість	%	кількість	%
1	Високий	5	16,67	5	16,67

2	Достатній	7	23,33	6	20,00
3	Середній	10	33,33	10	33,33
4	Низький	6	20,00	7	23,33
5	Негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація	2	6.67	2	6.67

Результати констатувального зрізу дозволили виявити переважно середній рівень сформованості мотивації. Високий рівень шкільної мотивації мають по 5 учнів (16,67 %) експериментального і контрольного класів; достатній рівень – 7 учнів (23,33 %) експериментального класу й 6 учнів (20,00 %) контрольного класу; середній рівень – по 10 учнів (33,33 %) експериментального і контрольного класів; низький рівень – 6 учнів (20,00%) експериментального класу й 7 учнів (23,33 %) контрольного класу. Негативне ставлення до школи виявили по 2 учні (6,67 %) експериментального і контрольного класів.

Отримані результати доводять потрібність цілеспрямованої роботи з розвитку мотивації учіння молодших школярів.

2.3. Експериментальна робота з формування мотивації учіння молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій

Завдання математичного змісту, що розв'язуються використанням інформаційних технологій (комп'ютера) можна класифікувати за їх дидактичною метою, а саме:

1) завдання на *обчислення*, що виконуються усно і письмово, контролюються (перевірка правильності виконання завдань) і творчо застосовуються в програмі Калькулятор (змінюються, доповнюються);

2) завдання *геометричного змісту* на побудову, вимірювання і обчислення, з логічним навантаженням, що виконуються в графічному редакторі *Paint* і *Автофігури* (побудову деяких геометричних фігур, заливка фігур або їх спільних частин однією фарбою, використання спеціальних інструментів – олівця, пензлика, гумки); завдання на розвиток просторового мислення – розташування різних геометричних фігур;

3) завдання з *інформативним* навантаженням на розвиток логічного мислення, що мають на меті визначення істинності чи хибності інформації;

4) завдання на розвиток логічного мислення, в котрих виконання математичних дій потребують *аналіз* умов використання навчального матеріалу;

5) завдання на *оптимізацію* (отримання результату в процесі використання мінімуму дій за найкоротший час, наприклад, обчислення площі геометричних фігур, їх побудова), раціоналізацію діяльності на конкретних прикладах, що імітують дії різних персонажів (казкових, людей певної професії);

6) завдання, що розвивають навички використання алгоритмічної діяльності – певної послідовності конкретних дій, що приводять до отримання результату.

Наводимо приклади завдань на *обчислення* за допомогою програми Калькулятор. Зауважимо, що завдання, що потребують використання комп'ютера, також зорієнтовані на розвиток навичок алгоритмічної діяльності – наприклад, використання цієї програми потребує послідовного виконання певних дії, а саме – пуск – програми – стандартні - *калькулятор*.

1. Надрукувати приклади і обчислити:

$$39 + 5 = 77 - 33 = 27 + 17 =$$

$$6\ 2456 + 7296 = 809213 - 567328 = 23765 * 37 =$$

2. Визначити послідовність дій, обчислити: перевірити правильність результату.

$$(96 : 16 + 58) : 8 = 346 + (298 + 154) - 113 =$$

$$16 : 2 + 21 + 48 = (900 - 354) - 228 + 579 =$$

$$(840 : 40 + 431) - 350 = 560 : 8 - (290 + 130) : 6 =$$

Перевірити правильність результату.

3. Поставити дужки і перевірити правильність результату за допомогою помічника.

$$91 - 19 : 2 - 3 = 6 \quad 17 + 7 : 3 + 11 = 19 \quad 70 : 2 - 16 + 12 = 7 \quad 50$$

4. Поставити дужки і знаки дій й перевірити правильність результату за допомогою програми Калькулятор.

$$3...4...5...6...7... = 5 \quad 1 \ 2 \ 3 \ 4 \ 5 = 0$$

5. Перевірити двома способами правильність виконання обчислень:

$$((455 + 286) - 569) + 363 = 455$$

Методичні ресурси *графічного редактора Paint for Windows* полягають у:

а) формуванні в учнів позитивного відношення до виконання завдань у процесі вивчення матеріалу з геометрії на креслення фігур, предметів, що розуміється як індивідуальний творчий процес;

б) розвитку просторово-графічних умінь у молодших школярів на завданнях, що розвивають просторово-координаційну діяльність (*позиційних* у термінах справа – зліва, вгорі – внизу; *метричних* у термінах більший – менший, вищий – нижчий) і при переміщенні геометричних фігур та при створенні малюнків;

в) розвитку точності рухів при відтворенні зразка у репродуктивних, тренувальних завданнях і при виконанні творчих завдань, які передбачають реалізацію задуму або власного проекту діяльності;

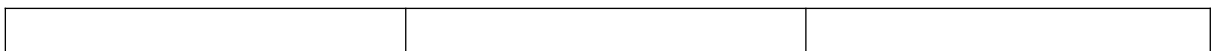
г) формуванні у школярів умінь працювати з панеллю інструментів чи операційно-практичних умінь;

д) розвиткові логічних компонентів мислення, тобто коли просторово-координаційні дії поєднуються з логічним аналізом предметної області та відношень об'єктів завдання.

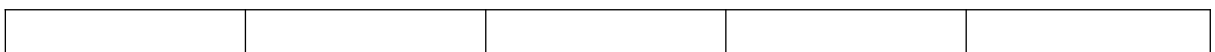
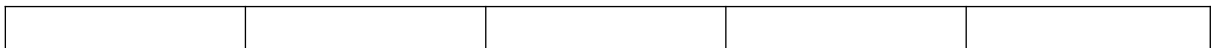
Наведемо приклади задач *геометричного змісту* для молодших школярів. Аби приступити до виконання завдань геометричного змісту слід виконати наступні дії: Пуск, Програми. Стандартні, *Paint*:

а) на розфарбовування геометричних фігур:

1. Розфарбувати за допомогою заливки смужку трьома кольорами (червоним, синім, зеленим) таким чином, щоб перша (праворуч) частина смужки була не червоною, а у центрі – синя. Назви кольори на смужці справа наліво та зліва направо.

2. Розфарбувати за допомогою заливки смужку, поділену на п'ять частин, використовуючи три кольори (синій, жовтий, коричневий) так, аби однакові кольори не знаходилися поряд, а перша зліва частина була не червоного і не синього кольору. Віднайди спосіб інакше розфарбувати смужку.

3. За допомогою заливки розфарбувати чотири круги з використанням двох кольорів (зеленого, синього) таким чином, аби кола одного кольору не були поряд. Скільки існує способів розфарбування кругів?

4. За допомогою заливки розфарбувати геометричні фігури (квадрат, трикутник, прямокутник, круг) різними кольорами (жовтим, блакитним, коричневим, рожевим) таким чином, аби коло було не жовтого кольору та знаходилося між фігурами коричневого та блакитного кольору, а коричнева фігура – серед рожевої та жовтої. У який колір пофарбовано квадрат?

5. Розмалювати за допомогою заливки різними кольорами (синім, зеленим, фіолетовим, рожевим) різні геометричні фігури (квадрат, трикутник, чотирикутник, круг) таким чином, аби всередині були не синя та не рожева фігури, а круг перебував між синьою та зеленою фігурами. Назви кольорів фігур мають розташування зліва направо.

б) на побудову за допомогою графічного редактору Paint for Windows:

1. Намалювати геометричні фігури. Зліва, у верхньому куті робочого поля створити коло. У нижньому правому куті створити трикутник, а над ним – чотирикутник. Побудувати овал ліворуч від трикутника. Назви фігур розташувати внизу та вгорі на робочому полі.

2. Намалювати геометричні фігури (овал, трикутник, чотирикутник) таким чином, аби праворуч першим був овал, а ліворуч першим був не трикутник. Назви фігур розташувати зліва направо.

3. Намалювати геометричні фігури – круг, трикутник, чотирикутник таким чином, аби круг розташовувався серед інших фігур, причому першим праворуч був не трикутник. Розташувати назви створених фігур справа наліво.

4. Намалювати робота, аби тулубом був квадрат, головою – овал, ногами і руками – прямокутники, очами – круги, ротом – трикутник, черевиками – п'ятикутники. Робота слід самостійно доповнити іншими деталями.

в) на побудову й фарбування геометричних фігур:

1. Побудувати геометричні фігури: овал, квадрат, п'ятикутник, щоб овал був першим зліва, а першим праворуч був не квадрат. Розфарбувати фігури, аби п'ятикутник був не червоного кольору, а овал – не зеленого і не синього. Назвати фігури зліва направо. Вказати кольори фігур.

2. Побудувати геометричні фігури таким чином, щоб зелений трикутник був першим зліва, а квадрат знаходився між п'ятикутником і кругом, жовта фігура – між зеленою й червоною, а п'ятикутник був синього

кольору. Перерахувати назви фігур зліва направо. Зазначити кольори кожної фігури.

3. Побудувати геометричні фігури – овал, квадрат, прямокутник, трикутник таким чином, аби великі фігури знаходилися посередині й мали один колір. Перша зліва фігура – не овал і вона не синього і не червоного кольору, перша фігура праворуч – не жовтого і не червоного кольору. Назвати фігури та їх кольори справа наліво.

4. Побудувати й розфарбувати геометричні фігури – квадрат, трикутник, круг, овал чотирма кольорами – зеленим, синім, червоним, жовтим. Велика червона фігура знаходиться між кругом й овалом, а трикутник – зліва від синьої фігури. Круг розташовується між зеленою й великою фігурами. Перерахувати назви фігур зліва направо. Вказати колір кожної фігури.

5. Збудувати геометричні фігури – трикутник, чотирикутник, шестикутник, круг таким чином, щоб справа від шестикутника була виключно синя фігура, а червоний трикутник знаходився посередині між жовтою фігурою й кругом. Яким кольором пофарбуєш круг? Назви фігури справа наліво. Якого кольору кожна фігура?

6. Побудувати геометричні фігури – трикутник, квадрат, круг, овал та розфарбувати їх чотирма кольорами – синім, зеленим, червоним, жовтим. Велика червона фігура знаходиться між овалом та кругом, а трикутник – ліворуч від синьої фігури. Круг розташовано між зеленою та великою фігурами. Назви фігури зліва направо. Назви колір кожної з фігур.

7. Побудувати геометричні фігури таким чином, щоб зелений трикутник був першим зліва, а квадрат знаходився між кругом та п'ятикутником, жовта фігура – між зеленою й червоною, якщо відомо, що п'ятикутник має синій колір. Назви фігури зліва направо. Назви кольори кожної з фігур.

г) на перетин фігур і розфарбовування спільної частини:

1. Побудувати геометричні фігури – чотирикутник та п'ятикутник таким чином, щоб спільною частиною їх був трикутник. Розфарбувати трикутник за допомогою заливки блакитного кольору.

2. Побудувати два прямокутники таким чином, щоб їх спільною частиною був прямокутник. Розфарбувати у червоний колір спільну частину. Розфарбувати у синій колір інші частини фігур. Зазнач геометричну форму інших частин на малюнку.

Завдання на *оптимізацію* (будову геометричної фігури найбільшої площі або обчислити найкоротший шлях), раціоналізацію процесу на конкретних прикладах, які імітують дії різних персонажів (людей певної професії, казкових тощо). Наведемо далі приклади завдань цього спрямування.

1. Збудувати прямокутник найбільшої площі, якщо його периметр дорівнює 16 сантиметрів. Яка довжина сторін у такого прямокутника?

2. Збудувати прямокутник найбільшого периметру, якщо його площа дорівнює 12 квадратних сантиметрів.

Завдання з формування *операційно-алгоритмічного стилю* мислення, а саме навчання учнів використовувати алгоритми у математичній діяльності, подаються послідовністю скінченного числа дій, виконання яких призводить до знаходження очікуваного результату. Ознайомлення з поняттям інформації та способами роботи з нею, формування умінь складати й виконувати алгоритми займали основоположне місце у становленні основ інформаційної культури й комп'ютерної освіченості сучасного підростаючого покоління. Достатній рівень операційно-алгоритмічного стилю мислення допомагає удосконалити навчальну діяльність, розвинути рефлексивність при сприйнятті комп'ютерної реальності, покращити переробку інформаційних потоків та зберігати у знаково-семіотичній формі досвід соціалізації. В запропонованому варіанті формування основ інформаційної культури у дітей молодшого шкільного віку передбачено

також пропедевтичний етап, який передує виходу на комп'ютерний режим, а система роботи, розрахована на розвиток компетенцій користувача ПК у навчальному процесі в початковій школі.

Алгоритм відгадування задуманого числа.

1. Задумати якесь число.
2. Додати до нього число 5.
3. Помножити отриманий результат на число 3.
4. Відняти від отриманого числа задумане.
5. Відняти число 15.
6. Поділити результат цього віднімання на число 2.
7. Відповіддю є задумане число.

Алгоритм відгадування цифри різниці.

1. Задумати число, що має дві різні цифри.
2. Поміняти місцями цифри цього задуманого числа.
3. Відняти від більшого менше число.
4. Назвати цифру десятків.
5. Ведучий проголошує цифру одиниць та усю різницю.

Алгоритм записування чисел.

Для прикладу візьмемо число 4538.

1. Число 4 помножити на число 10.
2. Додати 5.
3. Отримане число помножити на число 10.
4. Додати 3.
5. Результат додавання помножити на число 10.
6. Додати 8.
7. Прочитати число.

Алгоритм геометричного конструювання. Виконати побудови у графічному редакторі *Paint for Windows* за допомогою наступного алгоритму:

Завдання А: 1) Побудувати квадрат. 2) Розділити його на чотири рівні частини. 3) Пофарбувати квадрат чотирма кольорами (червоним, жовтим, синім, зеленим). Якщо нижня частина праворуч не синя, то над нею має бути червона. 4) Зліва від зеленої має бути жовта частина. 5) Назви кольори рядка (справа наліво) та стовпчика (знизу догори).

Завдання Б: 1) Збудувати трикутник. 2) Збудувати чотирикутник. 3) У разі якщо вони перетинаються, то розфарбувати їх спільну частину у жовтий колір. 4) Пофарбувати у синій колір інші частини фігур. 5) Назвати отримані геометричні фігури.

Завдання В: 1) Збудувати чотирикутник. 2) Відділити лінією один з його кутів. 3) Пофарбувати палітрою синього кольору фігуру, що утворилася. 4) Назвати отриману фігуру.

Завдання Г: 1) Створити круг, трикутник, чотирикутник. 2) Круг розфарбувати не блакитним і не червоним кольором. 3) Трикутник пофарбувати не рожевим кольором. 4) Назвати кольори нарисованих геометричних фігур.

Завдання Д: 1) Збудувати п'ятикутник; 2) Збудувати трикутник, що не перетинається з п'ятикутником. 3) Збудувати чотирикутник, який перетинається з обома фігурами. 4) Пофарбувати палітрою червоного кольору спільну частину.

Завдання Е: 1) Збудувати чотирикутник. 2) Відділити лінією один кут. 3) Пофарбувати синім кольором фігуру, що утворилася. 4) Назвати отриману фігуру.

Завдання Ж: 1) Намалювати круг, трикутник, чотирикутник; 2) Пофарбувати фігури трьома кольорами: блакитним, червоним, рожевим; 3) Круг пофарбувати не блакитним і не червоним кольором; 4) Трикутник пофарбувати не рожевим кольором. Назвати кольори отриманих геометричних фігур.

Завдання З: 1) Збудувати п'ятикутник; 2) Збудувати трикутник, який не перетинається із п'ятикутником. 3) Збудувати чотирикутник, який перетинається з обома попередніми фігурами. 4) Пофарбувати спільну частину у червоний колір.

Завдання К: 1) Обрати на панелі інструмент „Багатокутник” та намалювати корпус кораблика; 2) Обрати на панелі інструмент „Чотирикутник” та намалювати щоглу; 3) Обрати на панелі інструмент „Олівець” та намалювати парус; 4) Обрати синій колір для корпусу кораблика і „Заливкою” пофарбувати його; 5) Обрати блакитний колір для паруса кораблика і розфарбувати його.

Гру „Хід конем” доцільно пропонувати під час побудови таблиці. На початку учні будують таблицю, а потім заповнюють її. Фігура кінь на шаховому полі ходить у вигляді букви „Г”. На частині поля шахів 3x3 (малюнок ліворуч) цифрами від 1 до 8 пронумеровані можливі ходи коня. Скільки всього ходів здійснив кінь? Покажи кожний з цих ходів. Чи можна інакше обійти усі клітинки поля, крім центральної, не пропускаючи при цьому жодної клітинки і не перебуваючи у кожній клітинці двічі?

1	4	7
6	-	2
3	8	5

Прочитати правило, використовуючи хід коня.

на	не	ді
ли	-	на
мож	нуль	ти

Особливо продуктивним є використання учителем навчальних комп'ютерних програм, що базуються на методах алгоритмізації навчальних дій і інтеграції каналів передачі інформації. Ці програми по суті є

комплексами предметно-орієнтованих творчих середовищ, в котрих проводяться навчальні дії через наочно-ілюстративну систему знань засобами технології мультимедіа, формуються творчі уміння та навички через інформативно-пошукові, ігрові інтерактивні дії.

При вивченні інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі ефективним навчальним мультимедійним засобом може стати поєднання високоякісного візуального вмісту відеоматеріалів з віртуальними турами (онлайн-подорожі віртуальними музеями). Звичайні репродукції і фотографії значно програють у ефективності панорамним об'єктам, а віртуальні подорожі створюються з 3D панорам). Віртуальний тур відображає усе навколо, і учень опиняється нібито усередині музею, мандрує його залами, тож його пізнавальна активність та інтерес відчутно зростають. Віртуальні музеї є динамічним фотографічним сюжетом простору з різним функціоналом, мультимедійними ефектами та інформацією. Вони у кращий бік відрізняється від традиційних освітніх засобів завдяки здатності створювати ефект присутності будь-де. На даний час це найкращий спосіб представити об'ємний простір, виключаючи безпосередню присутність на об'єкті мистецтва [46].

Можна виділити цілий ряд переваг онлайн-подорожей віртуальними музеями при викладанні мистецтва у початковій школі. Віртуальність все більше витісняє поширені форми цифрової освіти, як презентація і фото слайди. Включення віртуальних турів у практику мистецького шкільного навчання стає можливим через простоту цієї технології, що забезпечує постійне оновлення об'єктів віртуального вивчення, удосконалення та заміну застарілих віртуальних турів, забезпечує актуальність представленої інформації.

Основною перевагою є те, що через економічні й фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку відвідування ними музеїв світу для глибокого занурення у світ мистецтва не є простим завданням, проте

віртуальні музеї надають широкі можливості ознайомитись з цінностями мистецтва онлайн під час аудиторних занять, що доповнюються розповідями підготовлених осіб. Обов'язковою умовою має бути лише наявність швидкісного Інтернету, а також якісної цифрової техніки. Серед недоліків можна зазначити лише залежність від цифрових електронних пристроїв, тому що у паперовому варіанті сферичні панорами не надають повноти перегляду віртуального музею і творів мистецтва.

Проте, якщо врахувати тотальну комп'ютеризацію в усіх сферах освіти, на сьогодні цей недолік є несуттєвим. Тим паче, що використання віртуальних засобів не потребує інсталяції на комп'ютер додаткового ПЗ. Аналізуючи значну кількість віртуальних турів, запропонованих у сучасному просторі мережі Інтернет, можна виокремити декілька ресурсів, які найбільш доцільно рекомендувати для використання на заняттях з мистецтва у початковій школі. Розглянемо ці Інтернет-ресурси докладніше. Зазначимо, передовсім, портал «Український освітній простір» (<https://www.uop.net.ua/>), що вміщує онлайн-екскурсії та віртуальні тури найбільш відомими музеями України.

На порталі «Український освітній простір» пропонується відвідати віртуальні галереї, серед яких Національний музей Т. Шевченка; музей Г. Сковороди; Національний музей народного мистецтва Гуцульщини й Покуття; музей волинської ікони; музей писанкового розпису; Національний художній музей України, а також долучитися до відео-еккурсій музеями, зокрема, відвідати музей мікромініатюри М. Сядрістського; музей козацької справи у Пирогові; музей народної архітектури і побуту України у Пирогові; відео-еккурсій по музеях Західної України.

Корисними у навчанні мистецтву у початковій школі можуть стати мультимедійні матеріали віртуальних турів, зокрема Центральним музеєм музичної культури (<https://www.glinka.museum/>), музейним об'єднанням імені М. І. Глінки, яке є власником одного з найбільших у світі фондів музичних

експонатів. Також корисними стануть експозиції віртуального музею інструментів симфонічного оркестру, колекції старовинних струнних інструментів майстрів Італії XV – XVI сторіччя, українські народні інструменти (колесні ліри, бандури тощо). Користуючись зазначеними можливостями можна значно збагатити знання та використовувати найкращі засоби наочності при викладанні інтегрованого курсу «Мистецтво» у другому класі (теми «Мистецтво і рукотворний світ» і «Образи рідної землі»), коли вивчають тембри інструментів, групи симфонічного оркестру (на прикладі казки-симфонії С. Прокоф'єва «Петрик і Вовк»), специфічні звучання на прикладі ансамблю «Троїсті музики» і оркестру народних інструментів України при ознайомленні з музикою народних календарних свят зимового й літнього циклів. Сприйняття матеріалу онлайн додатково підсилює аудіогід [81].

В процесі експериментальної роботи ми також звернули увагу і на негативні моменти при використанні ІКТ в освітньому процесі. Розглянемо їх більш докладно.

Продукти, які створені з використанням одного шаблону, наприклад програми Ms Power Point, мають значну подібність. Це означає, що поряд зі спрощенням у використанні та трансляції інформації мультимедійні технології несуть у собі ще й певну уніфікацію. При використанні інформаційно-комунікаційних технологій навчання вчителі початкової ланки найчастіше зустрічаються з такими труднощами, як необхідність ретельного підходу до відбору програм, перевірки їх адекватності, правильності наведених у них даних, неможливістю використовувати ці ресурси фрагментарно [47].

Крім цього, суттєвим недоліком є невідповідність високих апаратних вимог мультимедійних продуктів і наявного в учбовому класі школи матеріально-технічного забезпечення. До передбачуваних негативних наслідків використання ІКТ можна також віднести: потенційну шкоду

здоров'ю (наприклад, при тривалій і безконтрольній роботі за ПК); педагогічно необґрунтоване використання (наприклад, неврахування дидактичних принципів навчання, використання ІКТ лише заради самого факту їх використання, переважання ігрових компонентів над компонентами навчальними), що не призводить до високих результатів інтенсифікації процесу освіти [2].

Науковці М. Гевал, О. Грицунов, Н. Морзе, І. Роберт, С. Рижинко, Л. Шевченко, О. Шестопалюк вказують, що негативними наслідками використання інформаційних та мультимедійних технологій є такі: робота за комп'ютером пов'язана з високою емоційною напругою, яка не завжди і не кожному може бути корисною; для кожного учня необхідним є доступ до комп'ютера; потрібне спеціальне устаткування для роботи спеціалізованих програм; Інтернет надає величезну кількість у тому числі й не потрібної інформації, що може «збивати» та відволікати учнів; неможливе передавання особистого відношення чи поведінки; для деякого з учнів важко сприймати інформацію з екрану; практично відсутні мультимедійні освітні програми українською мовою та ін. [26, 29, 65, 80].

На думку О. Ковальнової, використання сучасних засобів ІКТ в усіх формах навчання може привести і до низки негативних наслідків. Зокрема, найбільші недоліки можуть бути пов'язані з тотальною індивідуалізацією, яка зводить до мінімуму обмежене у рамках освітнього процесу живе спілкування вчителів і школярів, пропонуючи їм спілкування виключно у вигляді «діалогу з комп'ютером». Це призводить до того, що дитина, яку навчили, активно користуватися живою мовою, надовго замовкає при використанні ІКТ. Учень не отримує належної практики діалогічного спілкування, формування і формулювання думки з використанням професійного мовлення [33].

Іншим важливим недоліком масового використання засобів ІКТ у початковій освіті є згортання соціальних контактів, скорочення соціальної взаємодії і спілкування, зростання індивідуалізму [33].

Певну небезпеку приховує й поверхневе використання засобів ІКТ для виконання малозначимих у загальноосвітньому плані групових та індивідуальних проектів. Багато учнів сприймають комп'ютер лише як іграшку. У зв'язку з цим досить згадати школярів, які «загралися», які, на жаль, нині теж не є рідкістю. Мультимедіа можуть бути не лише потужним засобом становлення і розвитку школяра (як особи; суб'єкта пізнання, практичної діяльності, спілкування, самосвідомості), а навпаки, сприяти формуванню шаблонного мислення, а також формального та безініціативного відношення до оточуючих тощо [65].

У багатьох випадках використання ІКТ не виправдано позбавляє учнів можливості проведення реальних дослідів власними руками, що негативно відбивається на результатах навчання. І, нарешті, не можна забути про те, що надмірне і не виправдане використання більшості засобів інформатизації може негативно позначатися на здоров'ї усіх учасників освітнього процесу [31, с. 17].

Складні способи представлення інформації можуть відволікати учнів від вивченого важливого матеріалу. Слід пам'ятати, що якщо дитині одночасно демонструвати інформацію різних типів, вона буде відволікатися від одних типів інформації, аби устежити за іншими, пропускаючи при цьому важливу інформацію [34].

В ході експериментальної роботи ми так само використовували ІКТ на інтегрованому уроці з природознавства та української мови. Конспект уроку з використанням ІКТ подано у додатку Г (додаток Г).

Отже, використовуючи ІКТ, учителі початкової школи мають враховувати два можливі напрямки впровадження технологій у освітній процес. Перший з них пов'язаний з тим, що ІКТ включаються у освітній

процес у якості «допоміжних» засобів у рамках системи традиційних методів навчання, що історично склалася. У цьому випадку вони виступають як засіб інтенсифікації навчального процесу, індивідуалізації навчання і часткової автоматизації рутинної роботи вчителів, пов'язаної з обліком, діагностикою та оцінкою знань учнів. Впровадження мультимедіа у рамках другого напрямку призводить до змін у змісті загальної освіти, перегляду форм і методів організації навчального процесу, змісту цілісних курсів, які ґрунтуються на використанні змістовного наповнення засобами інформатизації при викладанні окремих шкільних навчальних дисциплін. Знання, уміння і навички в цьому випадку розглядаються не як мета, а як засіб розвитку особистості школяра [35].

Перехід на дистанційне навчання в березні 2020 р. в зв'язку з поширенням пандемії COVID став задля початкової освіти справжнім викликом, до якого вона не була готова, але у процесі нам все ж вдалося пристосуватися до обставин. Учні початкової школи ще не є достатньо організованими, аби вчитися у таких умовах, отже важливою умовою була допомога батьків.

Найбільша проблема з дистанційним навчанням – це відсутність персональної техніки (смартфону, ноутбуку) в кожній дитини. Інколи було таке, що у родині один ноутбук, а дехто з батьків працює дистанційно, чи є старші брати-сестри, яким слід було готуватися до ЗНО; загалом не було доступу до Інтернету чи була низка його швидкість. Тому не усі діти могли працювати з класом в визначений час. З такими дітьми доводилось працювати за допомогою мобільного зв'язку.

У процесі дистанційного навчання ми використовували соціальну мережу Viber, де розміщували завдання, відео- і аудіо-супроводи пояснення матеріалів до уроків, а так само перевіряли і контролювали виконання завдань (фото, відео-, аудіозапис робіт дітей, надісланих в Viber). Он-лайн-уроки проводили за допомогою сервісу Zoom. За розкладом учні отримували

завдання, рекомендації або відео-уроки з усіх предметів. Виконані завдання вони відправляли на перевірку у приватні повідомлення.

Для дистанційного навчання дуже важливий зв'язок з учнем, тому що сучасне навчання (а особливо дистанційне) тяжіє до більшої індивідуалізації. При очному навчанні кожен має змогу поставити питання та одразу отримати відповідь на нього. Учень, який знаходиться на відстані, не має подібної можливості. З часом у нього може згаснути інтерес, розсіятися увага. Дитині важко стимулювати саму себе до самостійного навчання, позаяк вона не перебуває у колективі, де ще й такий стимул як конкуренція (наприклад, бути найкращим учнем у класі) або просто проведення емоційної дискусії з певного питання.

Тож до вчителя, який працює у системі дистанційного навчання, є певні вимоги: відповідати дуже швидко на запитання у листах, коментарях та на форумах; хвалити оперативність слухачів; установити чіткий графік спілкування у режимі on-line і чітко його дотримуватися; забезпечити атмосферу психологічного комфорту тощо. Важливо створити сприятливий настрій та емоційне піднесення. Дитина має зрозуміти, що його викладач не суворий контролер, а добрий вчитель, який завжди допоможе. Необхідно забезпечити умови для повноцінної самореалізації школяра, прояву успішності, самоствердження, підвищення самооцінки.

У процесі експериментальної роботи нами виявлено, що правильна організація та методика проведення занять зі використанням ІКТ сприяє розвитку мотивації учіння молодших школярів: збільшується кількість запитань, що, у власну чергу, викликають пошук відповідей; зростає кількість учнів, що самостійно готують додаткову інформацію до уроків.

2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи

Третім етапом нашого дослідження був контрольний зріз, під час якого ми перевіряли правильність припущеної гіпотези. У контрольному

експерименті узяли участь обидва класи: експериментальний й контрольний. Задля дослідження було повторно використано комплексну діагностичну програму:

1) анкета «Вивчення рівня шкільної мотивації молодших школярів (Н. Лусканова [36]);

2) тест «Типологія мотивів учіння «Сходінка спонук» Л. Божович і І. Маркової[8] .

3) методика «Виявлення мотивації учіння» (В. Кириленко,[32]).

Результати, отримані у ході проведення контрольного зрізу, були нами занесені до табл. 2.5, котра відображає підсумкові показники рівня сформованості мотивації учіння молодших школярів.

Дані таблиці 2.5 свідчать, що високий рівень шкільної мотивації мають 7 учнів (23,33 %) експериментального класу й 5 учнів (16,67 %) контрольного класу; достатній рівень – 10 учнів (23,33 %) експериментального класу й 7 учнів (23,33 %) контрольного класу; середній рівень – 8 учнів (26,66 %) експериментального класу й 10 учнів (23,33 %) контрольного класу; низький рівень – 5 учнів (16,67 %) експериментального класу й 7 учнів (23,33 %) контрольного класу.

Негативне ставлення до школи не виявлено у учнів експериментального класу й виявлено у 1 учня (3,33 %) контрольного класу. Отже, учні експериментального класу підвищили рівень розвитку мотивації учіння, а у учнів контрольного класу помітних змін у розвитку мотивації учіння ми не виявили.

Таблиця 2.5

**Рівні сформованості мотивації учіння молодших школярів
(констатувальний етап)**

№	Рівні сформованості мотивації учіння	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		кількість	%	кількість	%
1	Високий	7	23,33	5	16,67

2	Достатній	10	33,33	7	23,33
3	Середній	8	26,66	10	33,33
4	Низький	5	16,67	7	23,33
5	Негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація	-	-	1	3,33

Порівняння результатів попередньої діагностичної роботи (констатувальний етап) з результатами контрольного зрізу (контрольний етап) у експериментальному й контрольному класах подаємо у табл. 2.6.

З таблиці 2.6 бачимо, що результати первинної контрольної перевірки (на констатувальному етапі) виявили приблизно однаковий рівень сформованості мотивації учіння учнів експериментального і контрольного класів. Опісля впровадження у освітній процес розробленої нами експериментальної методики в рівнях сформованості мотивації учіння учнів експериментального класу відбулися суттєві зрушення: збільшилася кількість дітей з високим рівнем сформованості мотивації учіння, зросла кількість учнів, що зі задоволенням виконують творчі завдання, виконують творчі завдання за власною ініціативою, майже удвічі збільшилася кількість учнів, що хочуть брати участь в виконанні нестандартних завдань. Нами було виявлено такі позитивні зрушення:

- підвищилася мотивація учіння молодших школярів;
- зросла пізнавальна активність школярів;
- підвищився інтерес до уроків;
- стало відчутним зацікавлення учнів додатковою інформацією.

Таблиця 2.6

**Рівні сформованості мотивації учіння молодших школярів
експериментального й контрольного класів
(контрольний етап)**

	Рівні сформованості	Експериментальний клас	Контрольний клас
--	---------------------	------------------------	------------------

№	мотивації учіння	конст.етап	контр.етап	конст.етап	контр.етап
1	Високий	16,67	23,33	16,67	16,67
2	Достатній	23,33	33,33	20,00	23,33
3	Середній	33,33	26,66	33,33	33,33
4	Низький	20,00	16,67	23,33	23,33
5	Негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація	6,67	-	6.67	3,33

Отже, результати експериментальної роботи дозволяють стверджувати, що використання інформаційно-комунікаційних технологій – значний потенціал задля розвитку мотивації учіння молодших школярів. Аналіз і порівняння експериментальної програми з традиційною, свідчить про підтвердження гіпотези випускної роботи і ефективність розробленої методики дослідження.

ВИСНОВКИ

У результаті вивчення наукової літератури та проведення експериментальної роботи зроблено такі висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури продемонстрував, що поняття «мотив», «мотивація» є одними зі основних понять, що використовуються задля пояснення рушійних сил поведінки і діяльності людини. Поняття «мотив» трактується як продукт мотивації, тобто психічної діяльності, фінальною метою якої є формування активності людини і збудження до досягнення поставленої мети; мотивація – як сукупність спонукальних факторів, що визначають активність особистості, а саме мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, що спонукають поведінку людини.

Встановлено, що мотивація учіння є комплексом спонукань до навчальної діяльності, що складається з багатьох чинників, що завжди змінюються й вступають в нові взаємостосунки. Мотивація учіння – це система стійких мотивів, яка визначає конкретну активну навчально-пізнавальну діяльність школяра. Під впливом учіння відбуваються значні зміни у спрямованості особистості, її інтелектуальній та емоційно-вольовій сферах, її характері і здібностях.

З'ясовано, що молодшому шкільному віку властиві значні резерви формування мотиваційної сфери навчання. Цей вік – початок становлення мотивації навчання, від якого значною мірою залежить подальша доля людини. Формування мотивації – це не просто активізація позитивного або негативного ставлення до навчання, а й ускладнення структури мотиваційної сфери і спонукань, які входять до неї, а також встановлення більш зрілих, часто суперечливих взаємозв'язків між ними.

Визначено, що ефективним засобом формування мотивації учіння молодшого школяра є ІКТ. У науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття «інформаційно-комунікаційні технології». У нашому

дослідженні ІКТ розглядаються як технології організації навчального процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, що спрямовані на заохочення і розвиток мотивації учнів до навчання, отримання потрібних знань й подальшої освіти і самоосвіти.

2. Нами було проведено експериментальну роботу, котра передбачала три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Вияв ступеню сформованості мотивації учіння молодших школярів здійснювалося за допомогою методик Н. Лусканової, Л. Божович і І. Маркової, В. Кириленко. Узагальнення результатів констатувального етапу експерименту відбувалося відповідно до визначених *критеріїв* (наявність у учнів пізнавальних потреб, мотивів учіння, інтересу до навчання, пізнавальної активності, самостійності) і *рівнів* сформованості мотивації учіння молодших школярів, а саме: *високого, достатнього, середнього і низького*. Окремим рівнем було визначено *негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація*.

Результати констатувального етапу дослідження виявили недостатньо сформовану мотивацію учіння молодших школярів обох класів – переважає середній і низький рівні мотивації. Такі результати свідчать про потрібність цілеспрямованої роботи учителів з формування мотивації учіння молодших школярів.

3. Визначено, що оптимальними педагогічними умовами, за котрих процес формування мотивації учіння молодших школярів буде ефективним, є:

- формування у учнів уміння усвідомлювати свої мотиви в навчальній роботі;
- органічне включення інформаційно-комунікаційних технологій в структуру освітнього процесу;
- педагогічне керівництво учителем процесом формування позитивної мотивації засобами інформаційно-комунікаційних технологій;

– систематичне використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі початкової школи.

У ході формувального етапу експериментальної роботи здійснювалась перевірка визначених педагогічних умов на уроках математики, української мови, музичного мистецтва, а так само у процесі дистанційного навчання у умовах поширення пандемії COVID. Уроки зі застосуванням інформаційних технологій сприяли підвищенню пізнавальної активності, інтересу до предметів і навчання загалом, активізації навчальної діяльності.

Під час контрольного зрізу нами була здійснена повторна діагностика рівнів сформованості мотивації учіння молодших школярів у експериментальній і контрольній групах, котра продемонструвала, що використання ІКТ позитивно впливає на мотиваційну сферу молодших школярів. Опісля проведення формувального етапу експерименту підвищився рівень сформованості мотивації учіння учнів експериментального класу, що підтвердило гіпотезу нашого дослідження. У контрольному класі суттєві зміни не відбулися. Отже, мета нашої роботи досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева М. І. Мотиви навчання учнів: посіб. задля вчит. / М. І. Алексеева. – Київ : Рад. шк., 1974. – 120 с.
2. Андрієвська В. М. Проектування дидактичних ситуацій в навчанні молодших школярів з використанням комп'ютера: / В. М. Андрієвська. – Харків, 2009. – 20 с.
3. Асеев В. Г. Мотивационные резервы человека / В. Г. Асеев // Психологический журнал. – 1987. – Т. 8. – № 5. – С. 3-12
4. Биков В. Ю. Класифікація засобів навчання / В. Ю. Биков, Ю. О. Жук // Інформаційні технології й засоби навчання : зб. наук. праць. – Київ : Атіка, 2005. – 272 с.
5. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. – Київ : Атіка, 2008. – 684 с.
6. Білик В. М. Інформаційні технології і системи : навч. посіб. / В. М. Білик, В. С. Костирко. – Київ : Центр навч. л-ри, 2006. – 232 с.
7. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка / Л. И. Божович // Изучение мотивации детей и подростков. – Москва : Педагогика, 1972. – 352с.
8. Божович Л. И. Развитие мотивов учения школьников / Л. И. Божович, Н. Г. Морозова, Л. С. Славина // Психологический журнал. – 1990. – Вып. 36. – С. 4.
9. Використання ІКТ на уроках у початковій школі [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/vikoristannya-ikt-na-urokakh-v-pochatkovii-shkoli.html>.
10. Вилюнас В. К. Теория деятельности и проблемы мотивации / В. К. Вилюнас // А.Н.Леонтьев и современная психология. Сборник статей памяти А.Н.Леонтьева. – Москва : Изд-во Моск. ун-и. – 1983. –С. 191-200.

11. Вікова психологія : навчальний посібник / [ред. Г. С. Костюк]. – Київ: Рад. шк., 1976. – 269 с.
12. Вінтюк Ю. Обґрунтована класифікація мотивів: труднощі створення і шляхи їхнього подолання / Ю. Вінтюк // Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. – 2008. – Вип. 11. – С. 278-287.
13. Воробцова В. В. Використання інформаційних технологій навчання на уроках української мови й літератури / В. В. Воробцова // Використання ІКТ в процесі вивчення української мови й літератури: наук.-метод. посіб. / За ред. О. В. Чубарук. – Біла Церква, 2007. – С. 19-24.
14. Воронкін О. Класифікація інформаційно-комунікаційних технологій навчання / О. Воронкін // Вища освіта України. – 2015. – № 2. – С. 95-102.
15. Воронкін О. С. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: поняття, сутність / О. С. Воронкін // Нові інформаційні технології у освіті задля усіх : матеріали ІХ міжнар. конф. (Київ, 26 листоп. 2014 р.). – Ч. I. – Київ : МННЦ, 2014. – С. 93-100.
16. Воронкін О. С. Періодизація розвитку інформаційно-комунікаційних технологій навчання / О. С. Воронкін // Вища освіта України. – 2014. – № 3 (54). – С. 109–116.
17. Воротникова І. П. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів : навчально-методичний посібник / І. П. Воротникова; за ред. О. М. Рудіної. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2012. – 228 с.
18. Гевал М. Д. Загальні принципи використання комп'ютера на уроках різних типів / М. Д. Гевал // Комп'ютер в школі і сім'ї. – 2000. – №3. – С. 34.

19. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
20. Грабовська Т. Формування позитивної мотивації діяльності особистості / Т. Грабовська, О. Киричук // Рідна школа. – 2002. – № 4(867). – С. 12- 14.
21. Грицунов О. В. Інформаційні системи і технології: навч. посіб. / О. В. Грицунов. – Харків : Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, 2010. – 222 с.
22. Гулюк С. В. Поняття і роль інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svitppt.com.ua/informatika/ponyattya-ta-rol-informaciyukomunikaciynih-tehnologiyikt.html>.
23. Данілова Н. Формування мотивації навчальної діяльності / Н. Данілова / Психолог. – 2013. – № 10. – С. 15-21.
24. Дзюбенко А. А. Новые информационные технологии у образовании : монография / А. А. Дзюбенко. – Москва : Наука, 2000. – 104 с.
25. Дусавицкий А. К. Развитие личности у учебной деятельности / А. К. Дусавицкий. – Москва : Дом Педагогики, 1996, – 204 с.
26. Жалдак М. І. Інформатика – фундаментальна наукова дисципліна/ М. І. Жалдак // Комп`ютер в школі і сім`ї. – 2010. – № 2. – С. 39-43.
27. Занков Л. В. Обучение и развитие. Экспериментально-педагогические исследования): Избранные педагогические труды / Л.В. Занков. – Москва : Мысль, 1990. – 224 с.
28. Занюк С. С. Психология мотивации / С.С. Занюк. – Київ : Ника-Центр, 2002. – 352 с.
29. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург : Питер, 2006. – 508 с.
30. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) і їх роль у освітньому процесі [Електронний ресурс] / С. Дишлева. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/technol/6804>.

31. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: словник термінів / М. Ю. Кадемія. – Львів: СПОЛОМ, 2009. – 260 с.
32. Кириленко В. Використання методик задля діагностики мотивації учіння молодих школярів (досвід використання діагностичних методів дослідження) / В. Кириленко // Початкова школа. – 2007. – №11 – С. 40-44.
33. Ковальова О. М. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів шляхом використання у освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій (опис досвіду роботи) [Електронний ресурс] / О. М. Ковальова. – Режим доступу: <http://www.osvitaua.com/wp-content/uploads>
34. Кучай О. В. Особливості підготовки майбутніх вчителів початкових класів засобами мультимедійних технологій / О. В. Кучай // Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки». – Черкаси, 2012. – Випуск № 34 (247). – С. 137-140.
35. Лапіна Г. О. Формування мотивації навчання молодших школярів / Г. О. Лапіна // Початкове навчання і виховання. – 2011. – № 25. – С.2-25.
36. Лусканова Н.Г. Методы исследования детей с трудностями у обучении: учебно методическое пособие (Серия “Психо диагностика: психологу, врачу, педагогу”) /Н.Г. Лусканова. – М.: Фолиум, 1999. – 32 с. – С. 19 -28.
37. Маркова А. К. Мотивация учебной деятельности у младшем школьном возрасте: пособ. задля учит. / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – Москва : Просвещение, 1990. – 211 с.
38. Маркова А. К. Формирование мотивации учения: пособие задля учителя / А. К. Маркова. – Москва : Просвещение, 1990. – 212 с.
39. Матюхина М. В. Мотивация учения младших школьников / М. В. Матюхина. – Москва : Просвещение, 1984. – 198 с.

40. Мерлин В. С. Лекции по психологии мотивов человека / В. С. Мерлин. – Пермь, 1972. – 236 с.
41. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н. В. Морзе. – Київ : Видавнича група ВНУ, 2008. – 352 с.
42. Немов Р. С. Психология: учеб. задля студ. высш. пед. учеб. заведений [В 3 кн.] – Москва : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1: Общие основы психологии. – 688 с.
43. Педагогическая энциклопедия: у 4-х томах / [гл. ред И. А. Каиров]. – Москва : Советская энциклопедия, 1965. – Т. 2. – 1965. – 912 с.
44. Психологічна енциклопедія / О. М. Степанов. – Київ : Академвидав, 2006. – 424 с.
45. Роберт И. В. Современные информационные технологии у образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. М.: ИИО РАО, 2010. 140 с.
46. Робітник Т. Г. Використання ІКТ – засіб розвитку пізнавальної активності молодших школярів (опис досвіду роботи) [Електронний ресурс] / Т. Г. Робітник. – Режим доступу: starobesheveschool1.edukit.dn.ua/suchasni_zakladi.../opis_dosvidu_vchiteli v.
47. Роль ИКТ у формуванні інформаційних компетенцій вчителя и учащихся [Электронный ресурс] / Н.М.Лямцева. – Режим доступа: http://lyamtseva.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=85:20 10-04-29-14-56-59&catid=3:clause&Itemid=9.
48. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: у 2-х т. Т. 1 / С. Л. Рубинштейн. – Москва : Педагогика, 1989. – 488 с.
49. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах / О. Я. Савченко. – Київ: Магістр – S, 1997. – 256 с.

50. Селиванов В. И. О побудительных силах поведения личности / В. И. Селиванов // Вопросы психологии. – 1957. – № 3. – С. 106-113.
51. Співаковський О. В. Інформаційно-комунікаційні технології у початковій школі : навч.-метод. посіб. / О. В. Співаковський, Л. Є. Петухова, В. В. Коткова. – Херсон : Айлант, 2012. – 385 с
52. Узнадзе Д. Н. Общая психология / Д. Н. Узнадзе. – Тбилиси, 1984. – 612 с.
53. Фурман А. Р. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) на уроках як засіб підвищення якості навчальних досягнень учнів (опис досвіду роботи) [Електронний ресурс] / А. Р. Фурман. – Режим доступу: <http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/bitstream/>
54. Шахіна І. Ю. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі / І. Ю. Шахіна // Сучасні інформаційні технології і інноваційні методики навчання в підготовці спеціалістів: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2013. – Вип. 36. – С. 479-484.
55. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – Москва : Просвещение, 1969. – 317 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для оцінки рівня шкільної мотивації молодших школярів (Н. Лусканова)

1. Тобі подобається в школі?
 - а) так;
 - б) не дуже;
 - в) ні.
2. Уранці ти завжди з радістю йдеш до школи чи тобі часто хочеться залишитися вдома?
 - а) іду з радістю;
 - б) буває по-різному;
 - в) частіше хочеться залишитися вдома.
3. Якби вчитель сказав, що завтра до школи не обов'язково приходити всім учням, ти б пішов до школи чи залишився б вдома?
 - а) пішов би до школи;
 - б) не знаю;
 - в) залишився б удома.
4. Тобі подобається, коли відмінюють уроки?
 - а) не подобається;
 - б) буває по-різному;
 - в) подобається.
5. Ти хотів би, щоб тобі не задавали ніяких домашніх завдань?
 - а) не хотів би;
 - б) не знаю;
 - в) хотів би.
6. Ти хотів би, щоб у школі залишилися лише перерви?
 - а) ні;
 - б) не знаю;
 - в) хотів би.
7. Ти часто розповідаєш про школу своїм батькам і друзям?
 - а) часто;
 - б) рідко;
 - в) не розповідаю.
8. Ти хотів би, щоб у тебе був інший, менш суворий учитель?
 - а) мені подобається наш учитель;
 - б) точно не знаю;
 - в) хотів би.
9. У тебе в класі багато друзів?
 - а) багато; б) мало; в) немає друзів.
10. Тобі подобаються твої однокласники?
 - а) подобаються; б) не дуже; в) не подобаються.

Опрацювання результатів:

За кожен варіант «а» – 3 бали, варіант «б» – 1 бал, варіант «в» – 0 балів.

25–30 балів – сформоване ставлення до себе як до школяра, висока навчальна активність.

20–24 бала – ставлення до себе як до школяра практично сформоване.

15–19 балів – позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює поза навчальними сторонами.

10–14 балів – ставлення до себе як до школяра не сформоване.

Менше 10 балів – негативне ставлення до школи.

Додаток Б
Діагностика мотивації учіння за тестом
«Типологія мотивів учіння «Сходінка спонук».
(А. І. Божович, І. К. Маркова)

Інструкція до тесту.

Учитель. Давай побудуємо драбинку, яка називається «Навіщо я вчуся».

Прочитай, що написано на картках (написано, навіщо школярі навчаються в школі). Але нас цікавить не те, для чого всі вчаться, а для чого вчишся ти сам, що для тебе найголовніше.

Вибери картку, де написано найголовніше. Це буде перша сходінка. З решти карток знову вибери ту, де написано найголовніше, - це друга сходінка (поклади її нижче першої). Продовжуй будувати самостійно.

Учням пред'являються на окремих картках наступні 8 тверджень, які відповідають 4 пізнавальним і 4 соціальними мотивами:

Тест

1. Я вчуся для того, щоб все знати.
2. Я вчуся, тому що мені подобається процес навчання.
3. Я вчуся для того, щоб отримувати хороші оцінки.
4. Я вчуся для того, щоб навчитися самому вирішувати завдання.
1. Я вчуся, щоб бути корисним людям.
2. Я вчуся, щоб учитель був задоволений моїми успіхами.
3. Я вчуся, щоб своїми успіхами радувати батьків.
4. Я вчуся, щоб за мої успіхи мене поважали товариші.

Обробка та інтерпретація результатів тесту.

Проаналізувати, які мотиви займають перші 4 місця в ієрархії. Якщо 2 соціальних і 2 пізнавальних, то робимо висновок про гармонійне поєднання. Якщо ці місця займають 3 або 4 мотиви одного типу, то робиться висновок про домінування даного типу мотивів учіння.

Додаток В

Методика «Виявлення мотивації учіння» (В. Кириленко)

№	Твердження	Так	Ні
1.	Я навчаюся тому, що на уроці мені цікаво		
2.	Я навчаюся тому, що змушують батьки		
3.	Я навчаюся тому, що це приносить мені радість		
4.	Я навчаюся тому, що хочу в майбутньому мати гарну роботу		
5.	Я навчаюся тому, що хочу, аби батьки могли мною пишатися		
6.	Я навчаюся тому, що не хочу відставати від інших учнів та своїх товаришів		
7.	Я навчаюся тому, що наш клас найкращий в школі		
8.	Я навчаюся тому, що мені подобаються шкільні перерви		
9.	Я навчаюся тому, що у наш час треба багато всього знати		
10.	Я навчаюся тому, що не хочу бути покараним за невдачі		
11.	Я навчаюся тому, що мені подобається класний керівник		
12.	Я навчаюся тому, що мені подобається, коли мене хвалять		
13.	Я навчаюся тому, що мені подобається ходити в школі у новій шкільній формі		
14.	Я навчаюся тому, що хочу отримувати високі оцінки		
15.	Я навчаюся тому, що мені подобається, коли мене хвалить учитель в класі		
16.	Я навчаюся тому, що до мене часто звертаються однокласники по допомогу		
17.	Найкраще у навчанні мені вдається		
	- рахувати, додавати, віднімати, ділити, множити;		
	- читати		
	- писати		
	- ліпити та малювати, робити фізичні вправи		

Додаток Г

Урок - подорож

слайд – 1

«У золото вбралася земля»

(конспект інтегрованого уроку з природознавства та української мови з використанням ІКТ - 3 клас)

Тема. У золото вбралася земля. Слова протилежні за значенням (антоніми) .

Мета: визначити ознаки осені, узагальнити знання про перелітних та зимуючих птахів;

- повторити слова протилежні за значенням (антоніми);

Тип уроку: урок узагальнення і систематизації набутих знань.

Методичне забезпечення: комп'ютер, проектор, екран, слайди, таблиця

ХІД УРОКУ

I. Організація класу

I. Привітання

Добрий день вам, добрі люди!

Хай вам щастя-доля буде,

Не на день і не на рік,

А на довгий-довгий вік.

«Розминка» . Налаштування на роботу.

Сьогодні у нас незвичайний урок

Сьогодні ми зробимо ще один крок

В країну відому, в країну чудову,

Що нас так чекає й збагачує мову.

Тож сядьте рівненько, будьте уважні,

Щоб працювати нам було неважко!

Ласкаво просимо ми вас

Сьогодні на урок до нас!

Тому девізом уроку будуть слова:

слайд-2

Гарно, дружно працювати,

Щоб знання опанувати!

II. Мотивація навчальної діяльності.

Що ви очікуєте від уроку? Запишіть на листочках.

Вправа «Очікування»

Діти по черзі проговорюють свої очікування від уроку,

а вчитель прикріплює їх на дошку (осінні листочки у вигляді віночка) осінній віночок

- Ось таку картину осені створили ваші очікування.

- Який чудовий віночок!

-У пору листопада я також впіймала ось такий листочок, дивний і казковий.

Він не тільки доповнює осінній пейзаж, а й підкаже, що я очікую:

- ви будете наполегливо і старанно виконувати завдання;
- будете правильно та точно висловлювати свої думки;
- будете злагожено працювати на уроці.

А спостерігати за нами буде Сонечко, яке зазирнуло у наше віконечко

III. Робота над матеріалом уроку

1. Фронтальна бесіда.

- Яке значення має Сонце?

(Сонце дає Землі світло та тепло. Сонце необхідно живій природі, щоб рости та розвиватися.)

- Як Сонце впливає на зміну пір року?

(Якщо Сонце знаходиться високо на небосхилі, то його промені падають на земну поверхню прямовисно. Такі промені віддають найбільше тепла. Настає літо. Якщо Сонце стоїть низько, то промені падають косо. Вони нагрівають поверхню Землі менше. Висота Сонця змінюється, тому змінюються пори року. Влітку – жарко, восени – холодніше, взимку – холодно.)

2. Сонечко підготувало нам -загадки.

. Погляньте навколо – чарівниця яка

В коралах, в золоті стоїть!

Пожовкле листя і бездонна просинь,

І срібла павутина вдаль летить...
 Іскриться сонце, але вже не жарко,
 Вітрець в русявих кленах шурхотить,
 І шелест листя на алеях парку...
 А листячко кружляє і летить...

(Осінь).

Сьогодні до нас у гості завітала Осінь

(Входить дівчина у костюмі осені)

Я – Осінь. Пора надзвичайно чарівна.

У барвах казкових ліси і поля.

Я тут господиня, я Осінь – царівна.

В моїм володінні земля.

Три місяці маю собі на підмогу.

Це вересень, жовтень – мої трударі.

Листопад завершує нашу дорогу

І зменшує сонця вгорі.

Погляньте ви на цю красу,

Що світу я завжди несучу.

2. Створення тематичної павутинки «Осінь»

- Яка пора року настала?

Асоціативний куш

Що ви уявляєте, коли чуєте слово «осінь»?

дошк. краса листопад злива

жовтень осінь врожай

жито коровай овочі фрукти

1-ша учениця.

Я ніяк не можу зрозуміти,

Все навкруг чому змінилось вмиль?

Чому листя жовкне й опадає,

І чому, чому тепла немає?

І куди, куди пташки від нас летять?

І чому дощі все крапотять?

І чому короткі стали дні?

І чому похмурі і сумні?

Діти. То літо минуло і осінь прийшла.

Вона все змінила, як тільки могла,

Дівчинко, дівчинко, ти не журись,

А з осінню краще ти подружись.

Вчитель. Дівчинка – осінь принесла із собою листочки.

По одних ми будемо крокувати, і з кожним листочком, дізнаватимемось щось нове. А інші ми будемо отримувати за правильні відповіді.

IV. Повідомлення теми і мети уроку

слайд -3

Тема уроку : «У золото вбралася земля»

Сьогодні на уроці ми будемо вчитися бачити, любити, розуміти прекрасне в природі, відповідати за її збереження, а збагнути, осмислити, відчуті осінню красу нам

допоможуть поети, письменники, композитори, художники, а також ваші власні спостереження, враження.

Повторимо раніше вивчений матеріал «Слова з протилежним значенням»

- Отже, відправляємось в осінню подорож.

План подорожі:

- 1 зупинка. Музична вітальня.
- 2 зупинка. Осінній вернісаж.
- 3 зупинка. Веселі мандрівники.
- 4 зупинка. Джерело народної мудрості.
5. Зупинка. Галявина «Спогадів»
6. Зупинка. Яр « Спортивний»
7. Зупинка. Стежинка Кмітливості
8. Зупинка Підсумкова.
9. Зупинка. Осінні дарунки.

Жовте листячко летить,

Під ногами шелестить

1 зупинка. Музична вітальня

2 зупинка. Осінній вернісаж

муз.запис

Красуня осінь, немов талановита художниця, розмалювала дерева, кущі, трави.

Які ж кольори вона використовує?

Подивіться на ілюстрацію.

- А зараз послухайте аудіо-запис осінньої мелодії

слайд -4,5,6,7.

(Перегляд презентації із фотографіями осінньої природи)

- Подумайте, який настрій передав композитор у своєму творі?

- Скажіть, який настрій навіває осінь?

- Її часто називають плаксивою. А чому?

- Яким стало повітря восени (особливо вранці) порівняно з літом?

- Який колір неба спостерігали влітку? Який восени?

Бесіда.

- Осінь... Тиха, чарівна, мрійлива пора. Вона викликає почуття радості і водночас тихого смутку.

-Що ви знаєте про осінь?

- Якою ви її уявляєте?

Вправа «Займи позицію»

(На дошці малюнки, де осінь зображено у вигляді живої істоти. На першому малюнку осінь виглядає як радісна, весела, молода дівчина.

На другому – похмура, зла жінка)

слайд -8

- Що зображено на малюнках?

- Часто поети і художники зображували осінь як живу істоту. На кожному малюнку осінь має свій настрій. Який настрій у осені на першому малюнку? А на другому?

- Ми пограємо в гру «Весело – сумно». Дівчата будуть відстоювати позицію, що осінь - весела пора року, дивлячись на перший малюнок та спираючись на свої спостереження. Хлопці відстоюватимуть позицію, що осінь - сумна пора року, дивлячись на другий малюнок.

(Осінь весела пора року, тому що Осінь сумна пора року, тому що)

Назвіть слова – антоніми.

-Молодці! Вирушаємо у путь. А на зустріч нам...

3.

Веселі мандрівники.

1).- Журавлиний клин мережить

Висоти холодну просинь

слайд -9

1.- й учень

Осінь. Осінь. Осінь.

пахнуть роси.

Журавлі курличуть в небі

Та вітри голосять.

2 - У небі тривожно курличуть журавлі,

збираються у зграйки перелітні птахи.

Все частіше й частіше йдуть дощі.

3-й учень.

Вже у теплі краї відлетіли

Сонцелюби — дзвінки журавлі,

Не страшні їм тепер заметілі

На далекій південній землі.

2) Діти слухають голоси птахів у запису.

Запис голосів птахів-

- Чому восени не чути співу цих птахів?

- Як поводяться восени ластівки, шпаки?

- Як одним словом можна назвати птахів, що восени відлітають, а весною повертаються до рідного краю?

(На малюнках сорока, ворона, горобець.)

слайд - 10

-Хто знає цих птахів? Як поведуться ці птахи влітку?

-Чому з приходом осені вони наближаються до житла людей?

-Як називають птахів, які не відлітають на зиму?

3) Бесіда.

-Що ж подарувала нам щедра осінь?

- А чим ласують птахи? .)

слайд - 11

Прочитаймо, якими ягодами.(шип-), (-бина),(кали-),(горо-), (шина), (-на).

4) Анаграма: назвати перелітних птахів.

Стікавля кишпа сигу

слайд - 12

Вей соло дібеле лязузо

- А в які ж теплі краї відлітають птахи?

5) Пташки на прощання хочуть з нами погратися

1) **Гра «Перелітні птахи».**

Якщо ці птахи відлітають — махаємо руками.

Хвилинка відпочинку

Горобці, лебеді, гуси, ворони, ластівки, лелеки,

шпаки, синиці, журавлі, солов'ї, голуби.

2) **Із складів складіть і прочитайте прислів'я.**

Слайд -13

Си -1 ни-12 в-5 ди - 11 лах - 7

Лю - 10 ла - 2 бі - 15 си - 8 друж - 14 ла - 9 ха - 4 в - 13 кри - 6 пта - 3

(Сила птаха в крилах, сила людини в дружбі.)

Слайд - 14

— Як ви розумієте це прислів'я?

4 зупинка. Джерело народної мудрості

Люди з давніх-давен спостерігали за природою, за погодою і робили свої висновки. .

Народні прикмети:

1.Чим сухіший і тепліший вересень, тим пізніше прийде зима.

2.Грім у жовтні – на малосніжну, м'яку, коротку зиму.

3.Комарі в листопаді – м'яка зима.

4.Пізній листопад – до суворої та зтяжної зими.

Вчитель. Осінь журлива пора року і надихає нас на спогади

5.Зупинка . галявина «Спогадів»

1.— У зошитах запишіть число і класна робота.

Хвилинка каліграфії

1) Запишіть подані буквосполучення каліграфічно. Утворіть слова і запишіть.

Де-, ні-, ан-, -ч, -то-, -нь, німи.

дошка

- Які слова називаються антонімами?

2. Найчастіше антоніми вживаються в прислів'ях, загадках, казках. (Вивісити плакат із записом речень. Діти шукають антоніми.)

Працюймо разом! Робота з прислів'ями.

- Доповніть прислів'я, записані на дошці.

Слайд -15

Нових друзів наживай, . : а лінь марнує.

Чим нива чорніша, . а старих не забувай.

Праця людину годує, тим хлібець біліший.

Назвіть у прислів'ях антоніми. Запишіть одне на вибір, підкресліть антоніми.

— Які назви казок містять антоніми? («Правда і кривда», «Про бідного та багатого»)

— Які ж слова називаються антонімами?

6. Яр спортивний

Фізкультхвилинка

-Встаньте, друзі, посміхніться!

Землі рідній поклоніться.

І до сонця потягніться.

Дмуть вітри холодні й злі! (діти виконують махи руками)

Гнуть дерева до землі! (нахиляються вперед)

І наліво, і направо! (нахиляються вліво, вправо)

Припини свої забави! («сваряться»)

Підніміть свої ви віти! (піднімають руки вгору, потягуються)

Будете струнками, діти! (сідають за парти)

7. Стежинка Кмітливості

1. Я — антонім слова Літо. В мене біла тепла свита, Хоч мороз люблю сама, Адже звуть мене...(зима)

• Я — антонім шуму, стуку, Уночі без мене мука, Для спочинку наймиліша, Відгадайте, хто я?(тиша)

2. Лінгвістична естафета.

Учасники гри один за одним швидко називають відповідний антонім. У разі затримки відповідає наступний учень.

Радість- (горе) Голосно- (тихо)

Чисто- (брудно) Верхній- (нижній)

Мороз- (спека) Босий- (взутий)

Цікаво-(нудно) Свіжий- (черствий)

Наздоганяти- (відставати) Важкий- (легкий)

Весело- (сумно)

9. Листочок виводить нас на зупинку Підсумкову.

VIІ. Підсумок уроку

Висловлення вражень учнів від уроку.

Вправа «Мікрофон»

журналіст

Мені цікаво було дізнатися про

Найбільшим відкриттям для мене було

- Чи сподобалась вам наша подорож?

- Які почуття вона у вас викликала? Що вам найбільше запам'яталось?

- Чи справдилися ваші очікування від уроку?

- Що навчилися робити?

(Учні сигналізують сигнальними картками)

- Про що нове дізналися?
- Як називаються слова, протилежні за значенням?
- Як ви думаєте, чому ми успішно крокували стежинкою ? Що нам допомагало?(Знання і дружба)
- Як треба ставитися до природи? До тварин?
- Ви гарно підготувалися до уроку.

VIII. Виставлення та мотивація оцінок

підрахунок листочків

- Осінь не тільки сумні почуття викликає. Не злічити золотавих листочків, що їх зринули дерева.
- Це дарунки гостям лісу та саду.
- Осінь – щедра пора. Треба віддячити їй за її щедрість.
- Як це зробити?

Хвилинка творчості

Слайд - 16

На листочках закінчити думку: «Дякую осені за...».

(мелодія)

А допоможуть вам в цьому звуки осіннього лісу (шурхотить опале листя, стукає дятел, вітер погойдує віти, співає синиця). Діти діляться враженнями і думками.

10 зупинка. Осінні дарунки.

Слайд -17

Осінь барвиста, щедра і мила:

Знов урожаєм всіх пригостила

(Осінь роздає гостинці яблука гостям)**1-й учень.** Осінь, осінь, трудівниця,

Ти невтомно працювала:

Росянисті перли-буси

В трав'яні шовки поклала.

2-й учень.

Землю стомлену, змарнілу

Срібними дощами вмила

І багатим урожаєм

Людям всім столи накрила.

Учитель. Попрощаємося з Осінню та сонячним листячком

Слайд - 18

IV. Домашнє завдання різнорівневе:

1. Високий рівень - Скласти твір – опис осіннього лісу.

2. Достатній рівень - Доберіть з підручника “читанка ” прислів'я, у яких є антоніми.

Запишіть їх. Антоніми підкресліть.

3. Середній і початковий рівні - Вправа 133 .

Читаючи загадкову книгу природи, людина збагачує себе не тільки знаннями про навколишній світ, але й вчиться правильно, мудро господарювати в ньому.

Адже, як говорив відомий письменник Бернард Шоу: «Ми вже навчилися літати в повітрі, як птахи, ми вже навчилися плавати під водою, як риби; нам ще залишилось навчитись жити на Землі, як люди!»

Додаток Д

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Новікова Оксана Володимирівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

